

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Analýza stigmatizace LGBTQ+ lidí:
*reflexe reakcí v souvislosti s vraždou na
Zámockej*

Matůš Kočalka

Katedra: Katedra sociální práce
Vedoucí práce: Mgr. Alžběta Matochová
Studijní program: Sociální a pastorační práce
Studijní obor: Sociální a pastorační práce

Praha 2023

Prehlásenie

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Analýza stigmatizace LGBTQ+ lidí: reflexe reakcí v souvislosti s vraždou na Zámockej* napsal/a samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 07.07.2023

Anotácia

Táto bakalárska práca s názvom *Analýza stigmatizácie LGBTQ+ ľudí: reflexe reakcií v súvislosti s vraždou na Zámockej* sa zaoberá oblasťou stigmatizácie v kontexte sociálnej psychológie a vývojovej psychológie. V práci sa vychádza z pramenných autorov – Henri Tajfel, Gordon W. Allport, Erving Goffman, Mark A. Yarhouse, pričom všetci autori sa zaoberajú vo svojej tvorbe pojmami, ktoré sú úzko naviazané na proces stigmatizácie. V práci sa ďalej rozoberá sociologický pohľad na menšinu ako na sociálnu skupinu, pohľad sociálnej psychológie na procesy odohrávajúce sa v medziskupinových vzťahoch a v interakciách medzi väčšinou a menšinovou spoločnosťou, a na proces budovania a získavania identity u jednotlivca (príslušníka marginalizovanej menšiny) v kontexte negatívnych dôsledkov stigmatizácie. Ďalej sa v práci kladie dôraz na reflexiu teoretických znalostí cez kvalitatívnu obsahovú analýzu zdrojov v kontexte teroristického činu na Zámockej ulici – z vybraných médií a z vyhlásení verejných predstaviteľov na Slovensku, s cieľom ukázať prepojenie medzi teoretickým rozborom stigmatizácie a procesmi odohrávajúcimi sa v slovenskej spoločnosti.

Kľúčové slová: Zámocká ulica, LGBTQ+, stigmatizácia, sociálna identita, sociálne vylúčenie, stereotyp, predsudok, spoločnosť, menšina, väčšina

Abstract

This bachelor thesis entitled *Analysis of stigmatization against LGBTQ+ people: a reflection of reactions regarding the murder at Zámocká* explores the area of stigmatization in the context of social psychology and developmental psychology. The thesis draws on authors such as Henri Tajfel, Gordon W. Allport, Erving Goffman, and Mark A. Yarhouse, all of whom discuss concepts closely related to the process of stigmatization. The thesis further examines the sociological perspective on minorities as social groups, the perspective of social psychology on processes occurring in intergroup relationships and interactions between the majority and minority society, as well as the process of identity development and acquisition in individuals (members of marginalized minorities) in the context of the negative consequences of stigmatization. Additionally, the thesis emphasizes the reflection of theoretical knowledge through qualitative content analysis of sources related to the terrorist act on Zámocká Street, including selected media and statements from public representatives in Slovakia, with the goal of demonstrating the connection between the theoretical analysis of stigmatization and the processes taking place in Slovak society.

Keywords: Zámocká Street, LGBTQ+, stigmatization, social identity, social exclusion, stereotype, prejudice, society, minority, majority

Pod'akovanie

Chcel by som sa poďakovať viacerým pedagógom z Katedry sociálnej práce na Evanjelickej teologickej fakulte za ich odborný, ale aj veľmi ľudský prístup. Obzvlášť by som sa chcel poďakovať pani Mgr. Alžbete Matochové, ktorá viedla moju bakalársku prácu. Pani Mgr. Matochová ma svojim odborným prístupom, komplexným výkladom preberanej látky, mnohoročnými skúsenosťami v sociálnej práci, a priateľským prístupom ku študentom motivovala k bližšiemu záujmu o sociálnu prácu s menšinami, za čo som jej veľmi vďačný. Taktiež ďakujem Evanjelickej teologickej fakulte za možnosť osobnostne i profesijne rásť cez nadobudnuté vedomosti a bohatý priestor na kritickú (seba)reflexiu. Verím, že čas strávený študovaním sociálnej práce na ETF- UK mi dal dobrý základ do mojej práce v sociálnej oblasti.

Obsah

1. Úvod	7
2. Predstavenie základných pojmov a procesu stigmatizácie	9
2.1 Menšina a LGBTQ+ komunita	10
2.2 Teória sociálnej identity	13
2.3 Predsudky, stereotypy a proces stigmatizácie	19
2.4 Zhrnutie kapitoly	29
3. Identita z pohľadu vývojovej psychológie	30
3.1 Štádiá vývoja identity	30
3.2 Proces formovania sexuálnej a rodovej identity	32
3.3 Sexuálna identita a pocit hanby	36
3.4 Stigmatizácia v cirkvi	40
3.5 Zhrnutie kapitoly	42
4. Analýza situácie na Slovensku	43
4.1 Úvod	43
4.2 Kvalitatívny výskum – obsahová analýza	44
4.3 Zhrnutie kapitoly	58
5. Záver	59
Zoznam literatúry	63
Prílohy	68

1. Úvod

Téma mojej bakalárskej práce sa zameriava na menšinu LGBTQ+ ľudí a na procesy, ktoré sa odohrávajú v majoritnej i minoritnej spoločnosti v súvislosti s výskytom stigmatizácie a s jej negatívnymi dôsledkami. V tejto práci sa preto zameriavam na priblíženie a popísanie konceptu stigmatizácie, a na predstavenie jednotlivých oblastí, ktoré sa k tomuto konceptu viažu – ako napr. stereotypy, predsudky, sociálna kategorizácia, vývoj identity a zvnútornený pocit hanby, atď. Proces stigmatizácie rozoberiem predovšetkým cez pojmy sociálnej psychológie a vývojovej psychológie. Ďalej sa v práci zameriam na analyzovanie popísaných procesov v oblasti stigmatizácie menšín v praxi, a budem analyzovať stigmatizáciu na báze kvalitatívnej obsahovej analýzy vybraných médií a verejných predstaviteľov na Slovensku. Mojim hlavným cieľom pri písaní práce je predstaviť pojmy, ktoré sa viažu k procesu stigmatizácie z pohľadu sociálnej a vývojovej psychológie, a analyzovať tieto pojmy aj v kontexte tragických udalostí, ktoré sa v súvislosti s LGBTQ+ menšinou odohrali na Slovensku.

Túto prácu som sa rozhodol napísať z dôvodu môjho dlhodobého záujmu v oblasti postavenia menšín a ohrozených skupín v spoločnosti. Po odbornej i osobnostnej stránke ma zaujímajú témy, ktoré poukazujú na postavenie väčšinovej spoločnosti a analyzujú procesy, ktoré sa odohrávajú v prístupe k menšinám a k ohrozeným skupinám. Myslím si, že práve cez kritickú reflexiu a uvedomenie si toho, čo sa odohráva v spoločnosti ako takej, je možné vyhodnotiť problematické oblasti a zmeniť zraňujúce jednanie, prípadne sa aktívne usilovať o nápravu a zlepšenie postavenia ohrozených skupín v spoločnosti – napr. cez sociálnu prácu s menšinami. V tomto kontexte som si zvolil práve LGBTQ+ menšinu, nakoľko sa v slovenskom kontexte odohral 12. októbra 2022 teroristický útok na Zámockej ulici v Bratislave, pri ktorom boli

zavraždení dvaja ľudia – Juraj Vankulič a Matúš Horváth. Obaja boli zavraždení z motívov priamo namierených proti LGBTQ+ komunite, a zomreli v známom LGBTQ+ podniku s názvom Tepláreň. V súvislosti s týmto teroristickým útokom by som chcel poskytnúť kritický pohľad do procesov, ktoré sa odohrávajú (aj) v slovenskej spoločnosti v kontexte postavenia LGBTQ+ komunity. Ďalšou podstatnou motiváciou k písaniu tejto práce bol môj akademický záujem v oblastiach, ktoré sa viažu k psychológii menšín, a taktiež k procesu budovania predsudkov a stereotypov v spoločnosti a ich negatívnych vplyvov na psychológiu jednotlivca. V tejto oblasti som už v minulosti obhájil absolventskú prácu s názvom „*Koncept identity u lidí s homosexuální orientací v evangelikálním prostředí*“,¹. V absolventskej práci som vychádzal aj z autora Marka A. Yarhousa, amerického klinického psychológa a profesora psychológie, ktorý sa vo svojej odbornej činnosti venuje mimo iné aj negatívnym dôsledkom stigmatizácie LGBTQ+ minority v kresťanskom prostredí, a z ktorého budem vychádzať aj v tejto práci.

Prácu som rozdelil do troch hlavných kapitol. Po úvode sa v druhej kapitole zameriam na predstavenie základných pojmov, ktoré sa viažu k LGBTQ+ menšine, a v tejto kapitole taktiež predstavím dôležité pojmy sociálnej psychológie, ktoré súvisia s procesom stigmatizácie - ako napr. predsudok, sociálna identita, stereotypy, atď. V tretej kapitole sa bližšie zameriam na proces vývoja identity u človeka, ktorý je príslušníkom marginalizovanej menšiny, a tento proces predstavím v kontexte tzv. zvnútorneného pocitu hanby, v súvislosti s negatívnymi dôsledkami stigmatizácie. V štvrtej kapitole predstavím môj vlastný kvalitatívny výskum – obsahovú analýzu médií a verejných predstaviteľov na Slovensku v kontexte

¹ Kočalka, M. (2021). *Koncept identity u lidí s homosexuální orientací v evangelikálním prostředí*. Bratislava, SR: Evangelikální teologický seminář

vraždy LGBTQ+ ľudí na Zámockej, a pokúsím sa nadviazať túto analýzu na teoretický rozbor v predošlých dvoch kapitolách, a poukázať tak na spojitosť medzi spoločenskými procesmi stigmatizácie v ich konkrétnej, reflexívnej podobe. V poslednej, piatej kapitole zhrniem hlavné argumenty mojej bakalárskej práce, a prácu uzavriem krátkym zamyslením v kontexte môjho teologického štúdia.

Pri písaní práce som si zvolil metódu vytýčenia niekoľkých dôrazov v oblasti stigmatizácie a v procesoch, ktoré sa k stigmatizácii viažu, a následnú reflexiu týchto dôrazov cez pojmy sociálnej psychológie a vývojovej psychológie. V predposlednej kapitole použijem metódu kvalitatívnej obsahovej analýzy. Z dôvodu obmedzeného rozsahu bakalárskej práce som sa venoval len niektorým dôrazom, a viacero iných podstatných pojmov, ktoré sa viažu k procesu stigmatizácie menším rozoberiem len okrajovo. Vychádzam prevažne z cudzojazyčných zdrojov – z anglických kníh, z akademických článkov a z internetových zdrojov, a preto sa v jednotlivých citáciách bude jednať o môj vlastný preklad.

2. Predstavenie základných pojmov a procesu stigmatizácie

V druhej kapitole sa zameriam na predstavenie základných pojmov, ktoré s témou mojej bakalárskej práce súvisia, pričom budem vychádzať predovšetkým z pojmov sociológie a sociálnej psychológie. V podkapitole 2.1 predstavím pojem menšiny, a to aj v kontexte LGBTQ+ komunity, a tento pojem sa pokúsím zadefinovať v kontexte definícií Svetovej zdravotníckej organizácie a Americkej psychologickéj asociácie. V podkapitole 2.2 podrobne predstavím teóriu sociálnej identity, a koncept sociálnej kategorizácie. V podkapitole 2.3 sa zameriam na pojmy príznačné pre sociálnu psychológiu – predovšetkým na

pojmy ako predsudok, stereotyp, a proces stigmatizácie. V podkapitole 2.4 zhrniem prínos jednotlivých kapitol v kontexte témy mojej bakalárskej práce.

2.1 Menšina a LGBTQ+ komunita

Pojem menšina je zo sociologického pohľadu „(...) akákoľvek skupina ľudí definovaná nejakým spoločným znakom, ktorá sa početne nemôže rovnať inej skupine.“² Príslušníci menšiny majú spravidla menej kontroly a moci nad vlastným životom (tzn., že sú v nedominantnom postavení), a to v porovnaní s príslušníkmi väčšiny v danej spoločnosti. Menšiny môžu byť napr. národnostné, rasové, etnické, náboženské, ale taktiež sexuálne, atď. Práve prostredníctvom rysov v jednotlivých oblastiach (národnosť, sexualita...) sa menšiny odlišujú od väčšinovej spoločnosti - v oblasti náboženstva môžu byť príkladom ortodoxní Židia a ich typický odev a vzhľad. Menšinu tak vymedzuje primárne jej minoritný počet a postavenie v spoločnosti, trvajúca odlišná charakteristika a vedomie identity – jedinec sa považuje za príslušníka menšiny³.

Pokiaľ je menšine odopierané akékoľvek právo, ktoré má väčšina, stáva sa aktuálnym problémom práve postavenie menšín v spoločnosti. Rovnako by sa dalo povedať, že pokiaľ príslušnosť k menšine spôsobuje akúkoľvek nepriaznivú situáciu – napr. nezamestnanosť, chudobu, atď., tak sa stáva postavenie menšín vážnou témou, a z pohľadu sociálnej práce je potrebné riešiť znižovanie rizika zraniteľnosti určitej menšiny. V kontexte práv a postavenia menšín bola v roku 1948 prijatá Všeobecná deklarácia ľudských práv⁴, v ktorej

² Sociologická Encyklopedie. (2017). *Menšina*. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Navštívené 18. júna 2023, dostupné na: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Men%C5%A1ina>

³ vid' napr. Sociologická Encyklopedie. (2017). *Menšina*. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Henri Tajfel v tomto kontexte uvádza, že menšiny ako sociálne skupiny sú si „ (...) vedomé vzájomnej podobnosti istého sociálneho znevýhodnenia (...)“ – vid'. Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*. Bratislava, SR: MRG-Slovakia. ISBN 80-967169-1-3, str. 8

⁴ Táto deklarácia bola prijatá Valným zhromaždením OSN, a zahŕňa v sebe list základných ľudských práv, ako napr. právo na život, právo na slobodu prejavu, atď. Je prvým medzinárodným dokumentom, ktorý sa záväzne hlási k ľudským právam, a vytvára vzor pre

sa vyhlasuje ochrana práv človeka, nech spadá pod akúkoľvek skupinu či menšinu. Práve k problematike postavenia menšín sa viaže téma mojej bakalárskej práce – stigmatizácia.

V oblasti definície LGBTQ+⁵ menšiny budem vychádzať zo Svetovej zdravotníckej organizácie (angl. WHO⁶), a Americkej psychologickéj asociácie (angl. APA⁷). V záujme vymedzenia pojmov v tejto práci budem pod definíciou slova LGBTQ+ narábať predovšetkým s jasným vymedzením, ktoré zdefinovala APA a WHO. V definícii užšieho porozumenia termínu homosexuality, ktorá by odpovedala prvým dvom kategóriám - „LG“ – lesby a gayovia, pokladám za nutné zasadiť túto problematiku do širšieho kontextu 20. storočia, nakoľko je pojem „sexuálna identita“ v terminológii pomerne novodobým fenoménom. Homosexualita bola pôvodne zaradená na zozname mentálnych porúch⁸, avšak v roku 1975 bola z tohto zoznamu v Americkej psychiatrickej asociácii vyradená. Z Medzinárodnej klasifikácie porúch (ICD-10) v Svetovej zdravotnej organizácii bola homosexualita ako mentálna porucha vyradená neskôr v roku 1990.

vytvorenie právnych noriem na ochranu ľudských práv. V oblasti práv menšín spomeniem napr. Článok 2: „Každý má právo na všetky práva a slobody uvedené v tejto deklarácii bez rozdielu akéhokoľvek druhu, ako je pohlavie, rasa, farba pleti, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, majetok, narodenie alebo iný status.“ - vid' United Nations. (2023). *Universal Declaration of Human Rights*. Navštívené 29. júna, dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/universal-declaration-of-human-rights>

⁵ LGBTQ+ je názov, ktorý v sebe zahŕňa nasledovné pojmy: Lesby, Gayovia, Bisexuáli, Trans-ľudia, Queer (ľudia, ktorí sa neidentifikujú so svojím pohlavím), Intersexuáli (ľudia s viacerými sexuálnymi charakteristikami, napr. obomi reprodukčnými orgánmi), Asexuáli (ľudia, ktorí nepociťujú sexuálnu túžbu), Ne-binárni (ľudia, ktorí nepociťujú súlad medzi svojím pohlavím a rolou pohlavia v spoločnosti) – vid' napr. Sefton Sexual Health Service. (2023). *What does LGBTQ+ stand for?* Navštívené 23. júna 2023, dostupné na: <https://www.seftonsexualhealth.nhs.uk/lgbtqi/what-does-lgbtq-stand-for/>

⁶ World Health Organization

⁷ American Psychological Association

⁸ vid' napr. History. (2023). *Gay Rights*. Navštívené 25. júna 2023, dostupné na <https://www.history.com/topics/gay-rights/history-of-gay-rights>

Po tomto období nastala prevažne v krajinách západného sveta zásadná zmena⁹ postojov v oblasti akceptácie a vnímania LGBTQ+ ľudí. Zmena vo vnímaní homosexuality bola zapríčinená taktiež zmenou vo vedeckej paradigme, a odklonom od snahy „vyliečiť“¹⁰ homosexualitu. Oficiálne stanovisko Americkej psychologickéj asociácie vyjadruje názor, že aj heterosexuálne, aj homosexuálne správanie patrí medzi aspekty sexuality a prirodzené formy ľudských väzieb, a nepotvrďuje sa akákoľvek spojitosť s psychopatológiou. Výskumy taktiež vyvracajú stereotypy ohľadom odlišných hodnôt a typov vzťahových väzieb, ktoré vyznávajú ľudia patriaci do LGBTQ+ menšiny.¹¹ Vedecký konsenzus na otázku príčiny homosexuálnej orientácie odpovedá presvedčením, že príčina tkvie v prvkoch oboch oblastí – aj genetiky, aj vplyvu prostredia (angl. nature vs. nurture debate¹²).

V súvislosti s definovaním LGBTQ+ menšiny ako nehomogénneho celku musíme pristupovať s obozretnosťou, nakoľko nie je možné uchopiť akúkoľvek minoritu ako homogénnu skupinu, pretože každá skupina je vždy zložená z mnohých individuálnych osobností – a preto keď jedna definícia platí na jedného príslušníka menšiny, nebude nutne platiť na druhého. Taktiež je

⁹ Odstránenie homosexuality zo zoznamu mentálnych porúch viedlo napr. k zrušeniu zákonov, ktoré homosexualitu kriminalizovali, postupne sa zlegalizovali v niektorých krajinách civilné zväzky homosexuálnych párov, tiež sa napr. zvýšila životná úroveň a schopnosť homosexuálnych párov začleniť sa do spoločnosti, atď. – vid' napr. History. (2023). *Gay Rights*, dostupné na <https://www.history.com/topics/gay-rights/history-of-gay-rights>

¹⁰ v záujme „liečby“ homosexuality sa v 20. storočí používala napr. pseudo-vedecká a kontroverzná konverzná terapia, elektrokonvulzívna terapia, atď. Snahy o zmenu sexuálnej orientácie spôsobovali v obetiach často trvalé psychické následky. – vid' napr. History. (2019). *Gay Conversion Therapy's Disturbing 19th-Century Origins*. Navštívené 25. júna 2023, dostupné na: <https://www.history.com/news/gay-conversion-therapy-origins-19th-century>

¹¹ vid' American Psychological Association. (2018). *Understanding sexual orientation and homosexuality*. Navštívené 23. júna 2023, dostupné na: <https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation>

¹² Napr. to môže byť presvedčenie, že príslušník LGBTQ+ menšiny má automaticky promiskuitné sexuálne správanie, príp. nedokáže vydržať dlhodobo v stálom vzťahu. Výskumy LGBTQ+ párov nepotvrďujú zásadný rozdiel v porovnaní s heterosexuálnymi párami. – vid' napr. American Psychological Association. (2018). *Understanding sexual orientation and homosexuality*, dostupné na: <https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation>

náročné hovoriť v súhrnných názvoch ako napr. lesby, gayovia, či prípadne homosexuál, heterosexuál, atď., nakoľko niektorí ľudia sa nechcú definovať svojou sexualitou, ale inými rozmermi svojej osobnosti, a slovo „sexuál“ preto môže automaticky evokovať prirodzenú prisúdenú vlastnosť.

2.2 Teória sociálnej identity

V tejto pod-kapitole predstavím Teóriu sociálnej identity, ako aj jednotlivé koncepty, ktoré sa k tomuto pojmu viažu. Teóriu sociálnej identity predstavím cez terminológiu sociológie a sociálnej psychológie. Budem pri tom vychádzať predovšetkým z tvorby poľského sociálneho psychológa Henriho Tajfela¹³ a z jeho knihy s názvom *Sociálna psychológia menšín*¹⁴.

Teória sociálnej identity je považovaná za jednu z Tajfelových najvýznamnejších prínosov k oblasti sociálnej psychológie¹⁵. Tajfel sa snaží cez teóriu sociálnej identity vysvetliť „(...) medziskupinové konflikty vo vzťahoch, ktoré existujú v inštitúciách a v spoločnosti (...),“¹⁶ pričom primárnym cieľom Tajfela je priblížiť príčiny vzniku podriadených, alebo stigmatizovaných skupín a toho, ako sa tieto skupiny stavajú k sociálnej identite, ktorá im bola majoritnou

¹³ Henri Tajfel (1919 – 1982) je významný sociálny psychológ, ktorý sa angažoval najmä v post-vojnovom období. Tajfelov prínos je predovšetkým vyjadrený cez pomenovanie a formuláciu konceptov v oblasti vzniku a vývoja medziskupinových vzťahov. Tajfel je jedným zo zakladateľov (a neskôr aj prezidentov) EAESP. Jeho hlavný prínos opísali autori sociologického článku v troch nasledovných oblastiach: „ (...) založenie infraštruktúry v rozmedzí európskej sociálnej psychológie, predstavenie nového intelektuálneho hnutia v oblasti sociálnej psychológie, a formulácia konceptov, ktoré adresujú medziskupinové vzťahy, ktoré sa vyjadrujú súhrne názvom Teória sociálnej identity.“ – vid' napr. Dumont, K., & Louw, J. (2009). *A citation analysis of Henri Tajfel's work on intergroup relations*. *International Journal of Psychology* [online], 44(1), 46–59 [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00207590701390933>, str. 46 - 48

¹⁴ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*. Bratislava, SR: MRG-Slovensko. ISBN 80-967169-1-3

¹⁵ vid' Brown, R. (2020). *Henri Tajfel: Explorer of Identity and Difference*. Milton Park, UK: Routledge. ISBN: 978-11-3858-981-0, str. 331

¹⁶ Brown, R. (2020). *Henri Tajfel: Explorer of Identity and Difference.*, str. 333

spoločnosťou pridelená. Teória sociálnej identity taktiež sprostredkováva¹⁷ nový pohľad na vznik a obsah predsudkov a diskriminácie, a pomáha vysvetliť spoločenské javy akými je napr. segregácia.

Sociálna identita tvorí podľa Tajfela zložku osobnej identity človeka, nakoľko našu identitu definujeme jednak cez osobnostné vlastnosti, ale taktiež cez príslušnosť k určitej sociálnej skupine. Naša identita je tak do veľkej miery naviazaná k postaveniu konkrétnej sociálnej skupine ku ktorej sa hlásime, a preto je podľa Tajfela našim prirodzeným záujmom, aby skupina do ktorej sa radíme, mala vysoký spoločenský status, aby sme následne mali pozitívny obraz o nás samých. Tajfel píše:

„Ak sa vrátíme k predpokladu, že sociálna identita je súčasťou osobnej identity a prestíž skupiny sa spája s vlastnou prestížou, je zrejmé, že členstvo v skupine, ktorá má nízky spoločenský status, predstavuje pre človeka vážny psychologický problém.“¹⁸

Náš sebaobraz je tak ovplyvnený vlastnými hodnoteniami, skupinovými postojmi a porovnávaním s ostatnými¹⁹. V prípade, ak je tento sebaobraz systematicky znehodnocovaný, bude to vplývať na to, ako sa vnímame my sami, ale aj ako očakávame, že nás budú vnímať druhí v spoločnosti. Sebaobraz môže preto tvoriť zvnútorňovanie hodnoty, prisúdenej zvonka.

Tajfel tiež zdôrazňuje, že naše jednanie prispôbujeme tomu, aby sme zapadali, pričom ak sa nám podarí zaradiť sa do nejakej sociálnej skupiny, ovplyvňuje to nie len náš sebaobraz, ale aj nazeranie na druhých – tzn. na ľudí

¹⁷ vid' Brown, R. (2020). *Henri Tajfel: Explorer of Identity and Difference.*, str. 342 - 346

¹⁸ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 5

¹⁹ V tomto kontexte je zaujímavé spomenúť fenomén tzv. „sebanaplnujúcej predpovedi“, ktorá v praxi znamená, že ak veríme určitému obrazu o nás samých, prípadne ak sme presvedčení o konkrétnom správaní „tých druhých“ voči nám, tak často nevedomky svojim správaním potvrdíme určitý obraz, o ktorom sme presvedčení. Naplníme tak predsudky a stereotypy, ktoré voči nám stavia väčšinová spoločnosť. – vid' napr. DeVito, J. A. (2008). *Základy mezilidské komunikace*. Praha, ČR: Vydavatelství Grada. ISBN: 8024720180

v iných sociálnych skupinách. Za účelom oddelenia sa do sociálnych skupín nastáva proces sociálnej kategorizácie, ktorá slúži na vysvetlenie postojov a predsudkov, ktoré vytvárajú kategórie „nás“ a „tých druhých.“ Jednotlivé subjekty kategorizujeme aj preto, aby sme lepšie porozumeli spoločenskému daniu okolo nás. Prostredníctvom sociálnej kategorizácie vyvodzujeme teda sociálne úsudky²⁰. Tajfel tvrdí, že sociálna kategorizácia nám umožňuje posudzovať ľudí (...) dokonca aj vtedy, keď o nich vieme málo – len to, k akej kategórii patria.“²¹ Pozitívne postoje máme voči ľuďom, ktorí patria ku nám, a predsudky si vytvárame k ľuďom, ktorých sa snažíme zaradiť do kategórie „tých druhých.“ Tajfel vo svojej teórii pomenoval mimo iné aj to, že kategorizácia, ktorá vyplýva zo zaradenia do istej sociálnej skupiny znamená, že sa členovia tejto skupiny neskôr „(...) identifikujú s novým označením, začnú sa správať v závislosti od toho, k akej skupine patria.“²²

Centrálnou hypotézou teórie sociálnej identity je, že členovia skupiny posilňujú svoj vlastný obraz o svojej skupine tým, že sa usilujú nachádzať negatívne skupiny tzv. „nečlenov“. Tajfel argumentuje, že sú tri mentálne procesy, ktoré sú na pozadí vytvorenia sociálnych skupín, teda v určovaní kategórie „my“ a „tí druhí.“ Tieto procesy sú nasledovné: 1. Sociálna kategorizácia, 2. Sociálna identifikácia. 3. Sociálne porovnávanie.

Po prvej fáze – tzn. po sociálnej kategorizácii - keď si človeka zaradíme do konkrétnej sociálnej skupiny, vstupujeme do druhého štádia – do sociálnej identifikácie, kedy dotyčnej osobe určujeme „vhodné“ správanie tým, že jej priradíme sociálne role a s tým spojené predpoklady správania. Člen skupiny, ku ktorej je priradený kategóriou, si podľa Tajfela adoptuje identitu. Na základe

²⁰ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 9

²¹ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 9

²² Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 3

tejto adopcie je potom šanca, že sa začne správať spôsobom identity, ktorá spĺňa predpoklady o skupine ku ktorej bol priradený – čo je súčasťou procesu sociálnej identifikácie.

Nakoniec nastáva tretia fáza tzv. „sociálneho porovnávania sa.“ To znamená, že v momente, keď sa rozdelíme do kategórií a následne sa identifikujeme s určitou sociálnou skupinou, máme tendenciu porovnávať túto „našu“ skupinu s inými skupinami. Pokiaľ má byť naša sebe-hodnota v skupine udržiavaná, naša skupina musí byť v porovnaní inými skupinami lepšia. Tento bod je podstatný vzhľadom na porozumenie predsudkov, pretože práve vďaka predsudkom sa dve skupiny snažia identifikovať – každá tú druhú - ako potenciálneho rivala, a znižovať tak jej potenciál, resp. zápasit' a vyvyšovať svoju vlastnú skupinu v záujme zvýraznenia sebe-hodnoty

Pokiaľ človeka zaradíme do nízkej skupiny, podľa²³ Tajfela je logickým krokom to, že jedinec túto skupinu opustí a pokúsi sa začleniť do skupiny s vyšším statusom. Pokiaľ sa o začlenenie do novej skupiny jedinec pokúsi, ale z nejakého dôvodu sa mu to nepodarí²⁴, je to pre človeka nesmierne náročné, pretože musí žiť v skupine, s ktorou sa už naďalej neidentifikuje. Tajfel ďalej tvrdí, že z pohľadu väčšinovej spoločnosti je takýto príklad úspešného

²³ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 4

²⁴ Tento rozpor popisuje vo svojej knihe slovenská autorka rómskeho pôvodu, Janette Maziniová, ktorá mimo iné spomína na moment, kedy sa rozhodla pre študijnú dráhu a toto rozhodnutie ju odcudzilo spomedzi jej rómskej komunity v osade, nakoľko nespĺňala svoju rolu ženy (očakávalo sa od nej, že sa vydá a bude mať deti), a taktiež nespĺňala stereotypnú rolu „rómky“. V rómskej osade jej ostatní Rómovia mimo iné vysvetľovali, že so vzdelaním bude i tak v očiach „gádzov“ menej, a nech sa akokoľvek snaží, nebude to pre ňu prínosné. Keď sa Janette rozhodla pre štúdium a profesijnú dráhu, v knihe popisuje pocit akéhosi odcudzenia – nie len od rómskej komunity, ale aj od svojej rodiny z osady. Podobné udalosti popisuje vo svojej profesijnej aj osobnej ceste druhá Irena Bihariová, známa slovenská právnička a bývalá predsedníčka politickej strany Progresívne Slovensko - viď J. M. (2018). *Cigánka*. Bratislava, SR: Centrum environmentálnej a etickej výchovy ŽIVICA. ISBN: 978-80-2283-036-2

DenníkN. (2020). *Bihariová o kampani: Som žena, Rómka a ešte aj liberálka*. Taká kombinácia kole očí. Navštívené 23. júna 2023, dostupné na: <https://dennikn.sk/1767990/bihariova-z-ps-chem-byt-viac-ako-splnomocnenkyna-pre-romsku-mensinu/>

začlenenia jedinca z menšiny „(...) akceptovaný väčšinou spoločnosťou ako akýsi atypický, výnimočný (...).“²⁵ Ak menšinová skupina neverí v možnosť zlepšenia svojej situácie vo väčšinovej spoločnosti, upadá podľa Tajfela do beznádeje a apatie.

Príslušnosť k menšinovej skupine podľa Tajfela „(...) kladie na jednotlivcov psychologické požiadavky, aby sa prispôbili danej situácii alebo urobili niečo pre jej zmenu.“²⁶ Pokiaľ sa v menšine nedá dosiahnuť vyššie postavenie v majoritnej spoločnosti, podľa Tajfela potom takýto stav zvyšuje pravdepodobnosť, že sa menšinová skupina zmobilizuje ako celok – a to dvoma možnými spôsobmi²⁷. Buď sa prestane úplne porovnávať s väčšinovou spoločnosťou (napr. minimalizáciou kontaktu, alebo obklopovaním sa „len svojimi“), alebo v druhom spôsobe podľa Tajfela premení minoritná skupina dôvody, pre ktoré je s inými skupinami porovnávaná – tzn. zameria sa na zdôrazňovanie kritérií porovnávania, a do popredia bude klásť svoje prednosti (Tajfel spomína napr. ortodoxných židov).

V oblasti definícií menšinových skupín Tajfel zdôrazňuje, že definitívnemu členstvu v akejkoľvek skupine, (ktorá sa oddeľuje od majoritnej) predchádza uvedomenie, že jednotlivci sa nemôžu začleniť, alebo splynúť v majoritnej spoločnosti, pretože nebudú nikdy prijatí a neuspjú. Nastáva teda psychologická separácia, ktorá sa bude zväčšovať o to viac, o čo viac budú vnútorne prijímané odlišnosti, ktoré medzi sebou zdieľajú členovia menšiny. Sociálne väzby, ktoré prebiehajú v menšine navyše poskytujú mieru kolektívnej ochrany pred názorom väčšiny – tzn. obrana pred predsudkami zo strany väčšiny môže byť práve v posilňovaní identity vyjadrovanej v istej menšinovej skupine.

²⁵ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 5

²⁶ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 7

²⁷ viď Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 5

Tajfel dodáva, že pokiaľ skupina nemá v minulosti dostatočne veľa zdrojov na to, aby si vytvorila kontra-kultúru a vlastný sebeobraz, tak potom musí posilniť a prehodnotiť medziskupinové rozdiely v súčasnosti, a vymedziť sa voči majoritnej skupine radikálnejšie. Tajfel pomenováva dve problematické cesty, ktorými menšiny reagujú, alebo sa vymedzujú voči negatívnemu obrazu vo väčšine. Prvým je izolácia od väčšiny na rovine psychickej i fyzickej (napr. formou špecifického odevu, jazyka, atď.). Druhým spôsobom je prijatie obrazu, ktorý vytvorila väčšina a následné poníženie seba samého, alebo správanie sa na báze očakávaní od väčšiny v záujme naplnenia tohto obrazu. Tajfel k obom spôsobom píše:

„ (...) Prvá cesta je psychologickým únikom z porovnávania sa s inými, ktorý je možný vďaka vývoju separátnych a sociálne silných kritérií osobnej hodnoty; druhý je výsledkom sociálneho a psychologického rozpadu skupiny a jej neschopnosti vytvoriť členitý sociálny celok so svojimi vlastnými formami interakcie, vlastnými hodnotami, normami a predpismi.“²⁸

Ďalšou – treťou možnosťou je úplné splynutie majoritnej a minoritnej skupiny – teda asimilácia. Tajfel popisuje štyri druhy²⁹ asimilácie. Prvým je zánik menšiny, splynutie vo väčšine. Druhým typom je prechod človeka z menšiny do väčšiny, pričom ale nenastane úplné prijatie vo väčšinovej spoločnosti. Tretí druh asimilácie v sebe zahŕňa opovrhnutie a odmietnutie starou skupinou, a to v záujme pridanie sa na stranu väčšiny a opovrhovanie menšinou, v záujme posilnenia svojho novo-nadobudnutého spoločenského postavenia. Štvrtým typom asimilácie je sociálne súťaženie³⁰, ktorú Tajfel opisuje ako snahu menšiny uchovať si svoju vlastnú identitu, no pritom sa

²⁸ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 17

²⁹ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 18 - 19

³⁰ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 19 - 20

vyrovnať hodnotám a cieľom väčšiny v záujme dosiahnutia rovnosti, pričom však ciele menšiny zostávajú odlišné.

Tajfel poukazuje na nutnosť medziskupinových konfliktov v prípade, ak je menšinová skupina pripravená odmietnuť svoj podriadený status a predstavy o svojej menejcennosti, pričom „ (...) uchovávanie a obrana určitých výsledkov týchto porovnávaní sú dôležité aj pre tých, ktorí z nich získavajú pri utváraní svojho sociálneho obrazu.“³¹ Tajfel verí, že rastúca zložitosť sveta a medziskupinových konfliktov bude čoraz viacej meniť oddelenosť „my a oni“ – a vidí dve rozhodujúce oblasti, ktoré môžu oddelovaniu zabrániť, a síce vzdelávanie a sociálnu zmenu, dosiahnutú legislatívnymi, ekonomickými, politickými a sociálnymi programami. Naše správanie voči iným skupinám pozostáva zvyčajne z noriem, ktoré ho ovplyvňujú a ktoré sa viažu na našu sociálnu identitu. „ (...) Ako sa máme správať je príkladné pre to, čomu veríme, že je pre správanie sa skupiny typické.“³² Avšak z pohľadu teórie sociálnej identity sú všetky deviácie od normy rovnocenné, pretože oddelovanie sa od skupinových noriem pomáha určovať odlišnosti medzi jednou a druhou skupinou, a prispieva k nachádzaniu skupinovej identity, ktorá je podstatná na vytváranie medziskupinových hraníc.³³

2.3 Predsudky, stereotypy a proces stigmatizácie

V tejto podkapitole sa zameriam na predstavenie základných pojmov, ktoré sa viažu k procesu stigmatizácie. Pri definovaní predsudkov budem vychádzať predovšetkým z prínosu známeho amerického psychológa Gordona

³¹ Tajfel H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*, str. 22.

³² Brown, R. (2020). *Henri Tajfel: Explorer of Identity and Difference.*, str. 349

³³ vid' Brown, R. (2020). *Henri Tajfel: Explorer of Identity and Difference.*, str. 350

Allporta³⁴, ktorý vo svojej knihe *O povaze předsudků* (2004),³⁵ definuje predsudok ako: „(...) odmietavý až nepriateľský postoj voči človeku, ktorý patrí do určitej skupiny, (...).“³⁶ Predsudok je tak určité presvedčenie, ktoré vzniká na základe kategorizácie ľudí do skupín, pričom predpokladáme, že istá skupina ľudí vykazuje určité prvky správania, príznačné len na základe členstva k tejto skupine. Je to fixovaný, dopredu sformovaný postoj, ktorý je obvykle negatívny a zahŕňa v sebe emočné postoje³⁷.

Postoje viažuce sa k predsudku sú tak úzko spojené s tým, ako vnímame určitú skupinu. Pokiaľ máme prevažne negatívny postoj k určitej sociálnej skupine, tak zmena tohto postoja závisí na prijímaní nových informácií a na výraznej a silnej osobnej skúsenosti, ktorá je spojená so silným emočným zážitkom, ktorá by negatívny postoj zmenila.³⁸ Avšak, nakoľko predsudok, rovnako ako postoj, stojí na troch zložkách – emočnej, kognitívnej a na báze jednania, je náročné dosiahnuť jeho premenu a prípadne ho úplne odstrániť. Na to, aby sme predsudok odstránili, by sme museli svoje postoje zmeniť na každej zo spomínaných troch zložiek postoja.

³⁴ Gordon W. Allport (1897 – 1967) bol významný americký psychológ, autor viacerých vedeckých publikácií. Allport výrazne posunul výskum v oblasti psychológie osobnosti, a zdôrazňoval vplyv prostredia na vývoj jedinca. – vid' napr. Harvard University. (2023). *Gordon W. Allport*. Navštívené 29. júna 2023, dostupné na: <https://psychology.fas.harvard.edu/people/gordon-w-allport>

³⁵ Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha, ČR: Nakladatelství Prostor. ISBN: 80-7260-125-3

³⁶ Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků.*, str. 39

³⁷ Postoje sú reakciou na určitý podnet, a preto je naša reakcia vyjadrovaná spôsobom, akým podnet reflektujeme. Postoje sa skladajú z troch oblastí: z afektov (emócií), z kognitívneho procesu (vedomostí a poznatkov), zo správania. Pokiaľ máme prevažne neutrálne postoje, znamená to, že objekt na ktorý reagujeme zatiaľ veľmi nepoznáme, avšak pokiaľ máme extrémne postoje, tak takéto postoje sú najviac odolné voči akejkoľvek zmene. Platí, že je oveľa jednoduchšie svoje postoje posilňovať ako meniť – tzn. pokiaľ máme silne negatívny postoj na určitú oblasť, bude sa pravdepodobne len zosilňovať. – vid' napr. Brown, R., & Gaertner, S. L. (2003). *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Oxford, UK: Blackwell Publishers Ltd. ISBN: 978-06-3121-062-7, str. 22 - 45

³⁸ vid' Brown, R., & Gaertner, S. L. (2003). *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes.*, str. 22 – 45

Predsudky môžu byť neutrálne, negatívne alebo pozitívne. Taktiež môžu byť buď implicitné (nevedomené) alebo explicitné (vedomé), pričom platí, že predsudkom chýba faktický základ – tzn., že väčšinou sú odvodené na základe selektívneho výberu informácií a skúseností, a následnej generalizácii týchto informácií. Práve generalizácia informácií je jedným z hlavných úskalí pri tvorbe predsudkov, nakoľko skúsenosť s niekým z danej skupiny neznamená, že bude prenositeľná na kohokoľvek v tej istej skupine. Predsudky sú nebezpečné najmä v tom, aké dôsledky predstavujú pre tých, ktorých sa týkajú.

Medzi najznámejšie dôsledky plynúce z predsudkov sa radí práve diskriminácia, ktorá sa môže prejaviť napr. priamym útokom na danú osobu, alebo nepriamym postojom – tzn. napr. predpojatosťou³⁹ v komunikácii s druhým človekom, voči ktorému máme predsudky. Tieto predpoklady, ktoré vedú k diskriminácii sa dejú na báze spomínanej sociálnej kategorizácie, kedy si zaraďujeme druhých ľudí do rôznych kategórií, ktoré v sebe zahŕňajú určité charakteristiky a spôsoby správania.

Allport vo svojej knihe popisuje škálu prejavov jednotlivých predsudkov⁴⁰Predsudky sa časom prehĺbujú a sú v nás pevnejšie zakorenené, avšak Allport zdôrazňuje, že veľa ľudí zostane práve v tej fáze, v ktorej sa aktuálne nachádzajú. Medzi prvú škálu prejavov predsudkov radí osočovanie, ktoré má prevažne verbálnu podobu vo forme rôznych komentárov. Ďalej je to vyhýbanie sa, ktoré v sebe nesie prejavy nervozity pri strete s osobou (príp. sociálnou skupinou), voči ktorej mám predsudky. Ako tretiu škálu prejavov Allport uvádza diskrimináciu, pri ktorej už dochádza k aktívnemu správaniu voči danej skupine / jednotlivcovi, voči ktorému máme predsudky. Motiváciou

³⁹ Napríklad človek, ktorý má predsudok, že každý príslušník rómskej etnicity kradne, si bude pravdepodobne pod vplyvom strachu všimáť pohyby príslušníka rómskej menšiny a neustále skúmať, či motorika Róma neukazuje jednanie vedúce ku kriminalite.

⁴⁰ vid' Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků.*, str. 230

takéhoto jednaní je jednanie na báze nerovnosti a sociálneho vylúenia – napr. z určitých miest, zo školy, zo zamestnania. Po štvrté je to fyzické napádanie, pri ktorom dochádza k násilnému jednaní voči príslušníkovi skupiny, ku ktorej máme predsudky. Ako poslednú škálu prejavov predsudkov uvádza Allport vyhladenie a genocídu – tzn. snahu zlikvidovať skupinu alebo jednotlivca, voči ktorému prechováme predsudky.

Procesy, ktoré stoja za odmietavým postojom a následným predsudkom zo strany spoločnosti sú podmienené dvoma faktormi: a) psychologickou rovinou (kognitívne procesy jednotlivca) a b) sociokultúrnou rovinou (pôsobenie okolia na jednotlivca). Medzi psychologické a kognitívne faktory sa zaraďuje už spomínaná kategorizácia, pri ktorej zlučujeme objekty na základe spoločných znakov, pričom mnohé z predstáv ktoré máme, nevznikli na základe osobného kontaktu s objektom, ale na základe prevzatých informácií. Vzniká teda stereotyp⁴¹ a proces etiketizácie⁴². K procesu vyhodnocovania na kognitívnej báze sa v prípade predsudkov pravdepodobne rozhodneme negatívne, pričom zohľadňujeme potenciálne nedostatky u druhých. O tomto procese vyhodnocovania Allport píše⁴³, že pri našom vyhodnocovaní negatívnych atribútov u druhých ľudí sa snažíme zaujať správne stanovisko (napr. pravdepodobne nezamestnám niekoho, kto prišiel na pracovný pohovor

⁴¹ Jedná sa o schému predpokladov, ktoré nám pomáhajú hodnotiť javy s ktorými sa stretávame. Stereotyp ovplyvňuje naše vnímanie a spôsobuje selektívitu toho, čo vnímame ako podstatné a dôležité, a čo vnímame naopak ako okrajové. Hlavnou funkciou stereotypov je rýchla orientácia v komplexnom svete. Stereotypy delíme na a) Heterostereotypy – obraz „tých druhých“, a b) Autostereotypy – obraz o skupine, ku ktorej patríme my sami. – vid' napr. SimplyPsychology. (2023). *Stereotypes in Psychology: Definition & Examples*. Navštívené 2. júla, dostupné na: <https://www.simplypsychology.org/katz-braly.html>

⁴² Etiketizácia je proces, pri ktorom priradíme negatívne „nálepky“ jednotlivcovi, a to na základe znaku, ktorým dotýčnú osobu zaraďujem do istej skupiny (kategórie) ľudí. To znamená, že osobu nálepkujeme na základe správania, charakteristík alebo príslušnosti k určitej skupine. – vid' napr. Sociologická Encyklopedie. (2020). *Labelling*. Navštívené 6. júla, 2023. Dostupné na: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Labelling>

⁴³ vid' Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků.*, str. 30

v opitom stave, pretože vyhodnotím, že má problém s alkoholom aj v iných prípadoch). Rovnako aj v prípade stigmatizovaných skupín, ku ktorým prechovávam predsudky, platí rovnaký mechanizmus vyhodnocovania pravdepodobných negatívnych javov, pričom v tomto prípade nemusím mať žiadne negatívne skúsenosti s danou skupinou / jednotlivcom, pri ktorom tieto javy vyhodnocujem. Ďalší aspekt, ktorý Allport zaraďuje do psychologickej roviny, je spôsobený nepriaznivými podmienkami, v ktorých jednotlivec vyrastá. Pokiaľ sú podmienky prostredia jedinca nevyhovujúce⁴⁴, často máme o ňom stereotypy. Allport píše o: „ (...) tendencii ľudí zamerať svoj hnev nie na logický terč, ale na terč, ktorý je práve po ruke.“⁴⁵ V takomto prípade človek (z akejkoľvek sociálnej skupiny) vyhľadáva slabšieho jedinca práve preto, aby dosiahol pocit moci a aspoň minimálnej kontroly nad svojou vlastnou nepriaznivou situáciou, príp. aby porovnal svoje podmienky s podmienkami niekoho, kto je na tom ešte horšie, a tak si zvýšil sebavedomie. Predsudky tak môžu vznikať aj z dôvodu osobnej frustrácie a zo snahy zjednodušovať realitu jednoduchým spôsobom, aby slúžila ako čierno-biely tlmič našich vlastných frustrácií.

V oblasti sociokultúrnej roviny Allport spomína napr. vplyv nedostatočnej informovanosti⁴⁶. Pokiaľ mám tendenciu uveriť rôznym informáciám bez toho, aby som si ich sám vyhľadal alebo sa naozaj presvedčil ich legitímnosťou, som pravdepodobne zraniteľný a moje predsudky sa budú formovať o to viac, o čo menej som o problematike informovaný⁴⁷. Zásadný

⁴⁴ V kontexte Slovenskej republiky to môžu byť napr. hladové doliny na strednom Slovensku, v okolí Gemera, kde sa opakovane ukazuje inklinácia ľudí voliť vo voľbách nacionalistických a extrémistických politikov. – vid' napr. SME.sk. (2020). *Výsledky parlamentných volieb 2020*. Navštívené 2. júla, dostupné na: <https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2020/vysledky>

⁴⁵ Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků.*, str. 363

⁴⁶ vid' Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků.*, str. 240

⁴⁷ Z nedostatočnej informovanosti môže vznikať napr. pocit ohrozenia, ktorý je problematický, nakoľko sa k nemu neviažu už len negatívne aspekty vnímania, ale samotná existenčná úzkosť, ktorá vedie často do agresie, atď. Ako príklad sa dá uviesť reakcia na utečeneckú krízu v roku

vplyv na vytváranie predsudkov v spoločenskom kontexte je vyjadrený aj v jednotlivých normách, ktoré považujeme v spoločnosti za správne, a teda očakávame ich aj od druhých. Spoločenská norma tak zásadne ovplyvňuje hodnotu jedinca, ktorý do normy buď zapadá, alebo nezapadá. Ak teda jednáme na báze noriem, sme spoločensky prijímaní, ak však do noriem danej spoločnosti nezapadáme, vzbudzujeme negatívne emócie, podozrenie, atď. Podstatným prvkom v oblasti konformity je spoločenský nátlak – tzn. pokiaľ jednájú „v rámci normy“ všetci ostatní, do veľkej miery môžeme očakávať kolektívne ospravedlnenie danej normy. Allport uvádza nacistické Nemecko ako príklad extrémnej formy konformity⁴⁸. Pokiaľ normu prijímajú aj ostatní ľudia v spoločnosti, a to bez ohľadu na to či je legitímna alebo nie, toto prijatie spoločnosti danú normu legitimizuje. V tejto oblasti boli vyvinuté viaceré spopularizované experimenty⁴⁹, ktoré dokazovali „slabosť“ človeka v tendencii prispôbovať sa spoločenskému tlaku, alebo v prijímaní spoločenskej role, ktorá so sebou niesla určité normy, ktoré predtým neboli prijímané, ale jednotlivec sa im podvolil. Keď je norma v spoločnosti nekriticky prijímaná, len

2015 na Slovensku, kedy politici zneužívali túto tému a tak sa spoločnosť začala báť a reagovala pod vplyvom silných emócií. Pritom sme na Slovensku mali len pár desiatok utečencov z arabských krajín. - viď napr. SME.sk. (2018). *Rok 2015: Slovensko sa pri utečencoch stretlo so svetom. Prepadlo*. Navštívené 6. júla, 2023. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/20721808/rok-2015-slovensko-sa-pri-utecencoch-stretlo-so-svetom-prepadlo.html>

⁴⁸ viď Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků.*, str. 310

⁴⁹ Milgramov experiment bol kontroverzný psychologický experiment vykonaný v 60. rokoch 20. storočia americkým sociálnym psychológom Stanleyom Milgramom (1933 – 1984). Jeho cieľom bolo skúmať, do akej miery sú ľudia ochotní poslúchať autoritársky príkaz, aj keď je v rozpore s ich svedomím. V skratke sa jednalo o zvyšovanie elektrického šoku druhým ľuďom, ktorí boli „herci“, pričom pokyny na zvyšovanie šoku dával vedec – t.j. autorita. Milgramova štúdia ukázala, že veľká väčšina ľudí bola ochotná pokračovať v dávaní elektrického šoku napriek námietkam a výkrikom, ktoré počuli od človeka v laboratórnej miestnosti, a to predovšetkým kvôli konformite a podvoleniu sa voči vedeckej autorite. Tento výsledok naznačoval, že ľudia môžu byť poslušní voči autorite a to aj na úkor etických a morálnych pravidiel, ktoré pravdepodobne vyznávajú. – viď napr. Harvard University. (2023). *Department of Psychology: Stanley Milgram*. Navštívené 29. júna 2023, dostupné na: <https://psychology.fas.harvard.edu/people/stanley-milgram>

malá miera ľudí sa jej dokáže postaviť kriticky a vedome ju odmietnuť⁵⁰. Pokiaľ nám spoločnosť kolektívne schvaľuje normy, ktoré napr. ubližujú menšinám v akejkoľvek škále prejavov predsudku, tak pocítujeme menší tlak uvedomiť si skutočnú morálnu ťažobu nášho jednania.

Dostávame sa tak k procesu stigmatizácie, v ktorom je správanie k druhému človeku zásadne ovplyvnené už spomínanými postojmi a predsudkami. Pri užšom definovaní procesu stigmatizácie budem vychádzať predovšetkým z prínosu významného kanadského sociológa Ervinga Goffmana⁵¹, ktorý pri definovaní pojmu stigma tvrdí⁵², že sa používa k označeniu hanby, ktorá vedie k odmietaniu jedinca, čo má za následok spoločenský odstup. Pri procese stigmatizácie sa jedincovi pripisujú zo strany majoritnej spoločnosti často negatívne vlastnosti vyplývajúce z predsudkov a stereotypov, pričom sa osoba stáva „poznačenou“ týmito predsudkami a nesie si ich ako súčasť odovzdanej identity. Goffman píše, že cez jednotlivé prisúdené

⁵⁰ Ďalším príkladom môže byť známa nemecká politologička a filozofka, Hannah Arendtová (1906 - 1975), ktorej prínos v oblasti kritiky konformity sa zakladá na jej analýze totalitných režimov a morálnej zodpovednosti jednotlivca vo verejnom priestore. Arendtová sa zaoberala pojmom konformity najmä vo svojej knihe „*The Origins of Totalitarianism*“. V tejto knihe skúmala povahu a mechanizmy totalitných režimov, ako napríklad nacistického režimu v Nemecku a stalinizmu v Sovietskom zväze. Arendtová argumentovala, že jedným z kľúčových faktorov, ktorý umožnil existenciu týchto režimov, bolo pasívne podriadenie sa masám a konformita jednotlivcov. Podľa Arendtovej konformita vyplýva z ústupku individuálnej zodpovednosti a schopnosti samostatného myslenia. Konformita je prejavom nekritického nasledovania davu a prispieva k strate slobody a autonómie jednotlivca. Arendtová upozorňovala na nebezpečenstvo konformity v politickom kontexte a varovala pred jej potenciálnymi dôsledkami. Ako ďalší dôležitý socio-kultúrny aspekt spomína Arendtová skupinovú formu anonymity, ktorá nám umožňuje vyjadrovať sa oveľa vulgárnejšie a agresívnejšie. – vid' napr. Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2019). *Hannah Arendt*. Navštívené 30. júna 2023, dostupné na: <https://plato.stanford.edu/entries/arendt/>

⁵¹ Erving Goffman (1922 - 1982) bol významný kanadský sociológ a sociálny teoretik, ktorý sa zaoberal interakciou ľudskej osobnosti vo verejnom priestore. Jeho prínos spočíva napr. v analýze sociálnych interakcií, dramaturgického prístupu k sociálnemu správaniu, výskumu ľudskej seba-prezentácie v spoločnosti, atď. – vid' napr. Oxford Reference. (2023). *Erving Goffman*. Navštívené 2. júla, dostupné na: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095857824>

⁵² Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma: Poznámky K Problému Zvládání Narušené identity*. Praha, ČR: Sociologické nakladatelství. ISBN: 978-80-8642-921-2, str. 9

atribúty popisujeme osobu ako zlú, nebezpečnú, slabú, a „ (...) naša myseľ túto osobu redukuje z osoby celistvej a obyčajnej na osobu, ktorá je poškrvnená a ktorej hodnota klesla.“⁵³

Na rozdiel od teórie etiketizácie sa teda nejedná len o proces kategorizácie⁵⁴ a následné očakávanie určitého jednania, ale v procese stigmatizácie sa jedná o priame negatívne dôsledky na psychiku jedinca a na jeho sociálny život. Stigma je tak priamym predchodcom sociálneho vylúčenia, a nakoniec môže dospieť až k likvidácii stigmatizovanej skupiny (napr. vo forme holokaustu). K procesu stigmatizácie sa vyjadruje aj ďalší známy sociológ Zigmunt Bauman⁵⁵, ktorý popisuje stigmú ako „znamenanie hanby,“ ktorej dopadom je zasadenie bolestivého úderu ľudskej sebaúcte, ktorý spôsobí v stigmatizovanom človeku následné utrpenie z poníženia. A práve táto „uvalená hanba“ vedie k sebe-pohrdaniu a znižovaniu vlastnej hodnoty, nakoľko človek takto označený prijme stigmatizovaný verdikt spoločnosti, a následne sa podľa neho začne sám hodnotiť a správať. Človek sa tejto stigme podľa Baumana buď podvolí, alebo ju radikálne odmietne.⁵⁶

Goffman k tomuto dodáva, že pri stigmatizovanej osobe veríme, že táto osoba „(...) nie je tak úplne človekom. O tento predpoklad opierame rôzne formy

⁵³ Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 10

⁵⁴ Goffman popisuje kategorizáciu ako prirodzený spoločenský popis. Píše: „Spoločnosť ustanovuje prostriedky kategorizácie osôb a ich komplementárne atribúty, (...). Rutina v spoločenskom styku nám umožňuje styk s predvídanými druhými osobami, a to bez toho, aby sme tomu museli venovať zvláštnu pozornosť, či úvahu. Keď sa pred nami objaví cudzia osoba, prvý dojem z nej nám pravdepodobne postačí k tomu, aby sme predvídali jej kategóriu a atribúty, jej sociálnu identitu (...).“ – vid' Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 9 – 10

⁵⁵ Zygmunt Bauman (1925 – 2017) bol významný sociológ a filozof, ktorý sa špecializoval na tematické oblasti, ako modernita, globalizácia, konzumná spoločnosť, sociálna nerovnosť, atď. Jeho tvorba sa často zameriavala na analýzu súčasných spoločenských problémov a zmien v dnešnej dobe. V tomto kontexte prišiel napr. so známym sociologickým termínom „tekutá modernita“. – vid' napr. The Guardian. (2017). *Zygmunt Bauman obituary*. Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www.theguardian.com/education/2017/jan/15/zygmunt-bauman-obituary>

⁵⁶ vid' Bauman, Z. (2017). *Cizinci před branami*. Cambridge, UK: Polity Press Ltd. ISBN: 978-80-9063-072-7

diskriminácie, prostredníctvom ktorých (...) znižujeme jej životné šance,⁵⁷ najmä kvôli tomu, že prostredníctvom stigmatizácie je jedinec vnímaný cez konkrétnu charakteristiku a to bez ohľadu na to, aké sú jeho ďalšie osobnostné rysy. Vnímanie spoločnosti si tak stanovuje určité očakávania, ktoré sú normatívne, avšak tieto očakávania stigmatizovaný jedinec nevie splňať, príp. do nich vôbec nezapadá. Práve prostredníctvom stigmatizácie dávame druhého človeka do situácie, v ktorej sa buď úplne vymedzí a okolitú stigmú si nevšima (Tajfel spomína ako príklad ortodoxné skupiny židov), alebo sa naopak stigme podvolí a vníma sa na báze tejto stigmy⁵⁸, prípadne sa pokúša dokázať alebo napraviť jednotlivé aspekty, ktoré spoločnosť danej osobe vyčíta a na základe ktorých ho stigmatizuje. V tomto kontexte Goffman píše:

„Ludia, ktorí jednajú s takýmto jedincom mu neprejavujú takú úctu a pozornosť, akú by oni sami očakávali, že mu budú prejavovať kvôli nenarušeným aspektom jeho sociálnej identity, a ktoré on sám z tých istých dôvodov očakáva. Ozvenou tohoto odmietnutia je potom jeho zistenie, že niektoré z jeho atribútov takéto jednanie ospravedľujú.“⁵⁹

V praxi to znamená, že stigmatizovaný človek „má na pamäti“, že ho isté aspekty jednania ospravedľujú, resp. sú v spoločnosti legitímne, lebo sú od neho očakávané. Inokedy sa naopak môže pokúsiť o „nápravu“ svojej tzv. vady, čo v prípade LGBTQ+ človeka môže byť vyhľadanie odborníka na duševné zdravie (psychoterapeut, psychológ, psychiater), a snaha o nájdenie viny v samom sebe.

Stigmatizovaná osoba môže podľa Goffmana pociťovať permanentnú neistotu, pretože je náročné zotrvať v očakávaní, akú kategóriu vo väčšinej

⁵⁷ Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 13

⁵⁸ Goffman uvádza príklad ženy, ktorej amputovali polovicu nosu a znetvorili jej tak tvár, a ktorá prestala žiť aktívnym spoločenským životom a zostala len vo svojej izbe, pričom svoju novú situáciu popisovala slovami, že za jej životom sa zabuchli dvere. Goffman tvrdí, že „ (...) bez zdravej spätnej väzby plynúcej z každodenného spoločenského styku môže v človeku, ktorý sám seba uvrhne do izolácie, začať rásť podozrievavosť, depresia, nepriateľstvo, úzkosť a zmätok.“ – vid' Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 22

⁵⁹ Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 17

spoločnosti dostane. Stigmatizovaná osoba si nemôže vybrať svoju identitu, je jej pripísaná, čo je na psychiku veľmi zaťažujúce aj v prípade, že kategória, ktorá mu bola pridelená, je považovaná za „priaznivú“. Goffman k tomu píše: „V stigmatizovanom sa rodí pocit, že neviem, čo si o ňom ostatní prítomní naozaj myslia. (...) Bude mať pocit, že je „pod lupou“, bude si musieť dávať pozor na každé svoje slovo a byť vypočítavý, (...).“⁶⁰ Uvádza aj príklad, kedy stigmatizovaný jedinec pociťuje vnútorný tlak, že akékoľvek (aj drobné) zlyhania môžu byť v spoločnosti interpretované ako dôkaz o legitimitate jeho stigmatizácie, resp. prisúdenej spoločenskej identite. Goffman uvádza príklad⁶¹ ľudí s mentálnym postihnutím, ktorí popisujú svoju východiskovú pozíciu v prípade, ak sa dostávajú do emočných sporov – ich posudzovanie je veľmi odlišné a v porovnaní s ostatnými sa na nich nazerá cez ich diagnózu, pričom rovnaké spory môžu viesť aj vo väčšej intenzite ľudia považovaní za „normálnych“. V kontexte stigmatizácie je nutné opätovne pripomenúť termín sociálneho vylúčenia, pri ktorom sa pretrháva vzťah medzi spoločnosťou a jednotlivcom, a nastáva oddeľovanie. Sociálne vylúčenie sa môže prejavovať napr.: nízkym vzdelaním v určitej skupine, znížením možností, chudobou, obmedzeným prístupom na trh práce, atď. Nakoniec môže nastať aj prípad, kedy sa stigmatizovaná osoba podľa Goffmana „(...) odvráti od takzvanej reality a bude sa zatvrdené pokúšať o nekonvenčnú interpretáciu charakteru svojej sociálnej identity.“⁶²

Pokiaľ je identita jednotlivca v dôsledku stigmatizácie dlhodobo hodnotená negatívne, má to zásadný vplyv aj na porušenie sebe-obrazu v oblasti identity jedinca. O psychosociálnom procese vývoja identity budem písať podrobnejšie v nasledovnej kapitole.

⁶⁰ Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 24

⁶¹ Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 25

⁶² Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma.*, str. 19

2.4 Zhrnutie kapitoly

V druhej kapitole som sa zameril na predstavenie základných pojmov, ktoré sa viažu k sociálnej psychológii menšín, pričom ústredným konceptom ktorý som sa snažil v druhej kapitole priblížiť, bol koncept stigmatizácie. V podkapitole 2.1 som sa venoval predstaveniu pojmu menšina v sociologickej terminológii, a zároveň som predstavil ústrednú sociálnu skupinu, z ktorej v tejto práci vychádzam – LGBTQ+ komunitu. Túto nehomogénnu komunitu som predstavil aj na základe základných informácií zo Svetovej zdravotníckej organizácie a z Americkej psychologickéj asociácie. Následne som sa v podkapitole 2.2 zameril na predstavenie pojmu Teórie sociálnej identity, s ktorou prišiel Henri Tajfel. Teóriu som predstavil primárne cez pojmy príznačné pre sociálnu psychológiu. V podkapitole 2.3 som sa v úvode venoval hlavným pojmom, ktoré sa priamo viažu k predsudku, postojom a pojmom ako napr. stereotyp, konformita, atď. V stručnosti som sa venoval aj komplexnému pojmu spoločenskej konformity, ktorá má často za následok schvaľovanie jednania, ktoré môže viesť až ku genocíde určitej skupiny spoločnosti. V záverečnej časti podkapitoly 2.3 som sa podrobne venoval procesu stigmatizácie, v ktorom je jedinec označený a odmietnutý zo strany spoločnosti na základe predsudkov a negatívnych stereotypov. Snažil som sa ukázať spojitosť medzi procesom stigmatizácie a následným psychickým tlakom a prípadným sociálnym vylúčením stigmatizovanej osoby. Taktiež som sa venoval tomu, ako sa stigmatizovaný človek najčastejšie stavia k stigme, ktorá mu bola spoločnosťou prisúdená – a síce buď prijatím a podvolením sa, alebo odmietnutím a snahou o nekonvenčnú interpretáciu svojej reality. Hlavným cieľom druhej kapitoly bolo predstaviť základné pojmy, ktoré sa viažu k ústrednej téme mojej bakalárskej práce.

3. Identita z pohľadu vývojovej psychológie

V tretej kapitole sa zameriam na koncept identity z pohľadu vývojovej psychológie a psychopatológie. V tejto časti budem vychádzať hlavne z prínosu amerického klinického psychológa a profesora psychológie, autora a spolu-autora viacerých vedeckých publikácií, Marka A. Yarhousa⁶³. V pod-kapitole 3.1 sa zameriam na uvedenie do témy v oblasti vývoja psychosociálnej identity cez pojmy Eriksona a Marciu. V podkapitole 3.2 sa budem podrobnejšie venovať komplexnému vývoju sexuálnej identity, a pre účely tejto práce predstavím aj koncept rodovej identity. V podkapitole 3.3 sa budem venovať pojmu „pocit hanby“, ktorý vzniká pri vývoji psychosociálnej identity u príslušníka marginalizovanej menšiny. Podľa Yarhousa je sprievodným javom pri stigmatizácii - preto má zásadný vplyv na správanie sa člena menšiny. V poslednej podkapitole 3.4 sa budem venovať zdôvodneniu výberu Marka Yarhousa, a to v súvislosti s jeho odborným záujmom – skúmaním negatívnych vplyvov stigmatizácie v kontexte kresťanskej viery a kresťanských cirkví. V poslednej pod-kapitole 3.5 uvediem stručné zhrnutie celej tretej kapitoly.

3.1 Štádiá vývoja identity

Proces formovania identity u jednotlivca je do veľkej miery ovplyvnený prostredím, v ktorom jednotlivec vyrastá. V kontexte témy mojej bakalárskej práce sa tak jedná o vplyv postojov väčšinovej spoločnosti na vývoj identity u členov LGBTQ+ komunity. Yarhouse podrobne skúma konkrétne podoby toho,

⁶³ Mark A. Yarhouse (1968) sa špecializuje na témy v oblasti náboženskej, sexuálnej a rodovej identity, skúma ich vplyvy a ich komplikovaný vzájomný vzťah. V oblasti identity je spolu-autorom viacerých štúdií, ktoré sledujú napr. vplyv preneseného pocitu „hanby“ v kresťanských kruhoch, ktorý vplýva na identitu sexuálnych minorít. Yarhouse je spoluzakladateľom Inštitútu pre štúdium sexuálnej a rodovej identity na Wheaton College. V súčasnosti predsedá pracovnej skupine v rámci Americkej psychologickéj asociácie, ktorá sa zaoberá psychológiou náboženstva a spirituality. – vid' napr. Wheaton College. (2023). *Faculty Profiles: Mark Yarhouse, Psy.D.* Navštívené 25. júna 2023, dostupné na: <https://www.wheaton.edu/academics/faculty/mark-yarhouse/>

ako spoločnosť vplýva na LGBTQ+ komunitu, a pri opise tohoto javu vychádza aj z teórie jednotlivých vývojových fáz známeho nemeckého psychológa a psychoanalytika, Erika Eriksona⁶⁴. V oblasti vývojových štádií vychádza Yarhouse predovšetkým zo štádia adolescencie⁶⁵, ktorú Erikson vo svojom popise⁶⁶ vývojových štádií definuje ako - súboj medzi rolou identity a zmätenosťou.

⁶⁴ Erik H. Erikson (1902-1994) prišiel s teóriou psychosociálneho vývoja a krízy identity. Na život človeka sa pozerá ako na celok, ktorý sa skladá z jednotlivých štádií a každé štádium má svoje špecifické úlohy a ciele – vid' napr. Erikson Institute. (2023). *Erik H. Erikson*. Navštívené 24. júna 2023, dostupné na: <https://www.erikson.edu/about/history/erik-erikson/>

⁶⁵ Adolescencia predstavuje obdobie medzi detstvom a dospelosťou, ktoré predstavuje premenu v identite človeka. V biologických definíciách sa bavíme o veku 10-24 rokov, zo sociologického hľadiska sa v tomto veku stáva človek v spoločnosti dospelým a preberá na seba spoločensky zodpovedné role. - vid' napr. Psychology Today. (2023). *Adolescence*. Navštívené 18. júna 2023, dostupné na: <https://www.psychologytoday.com/us/basics/adolescence>

⁶⁶ Štádií je podľa Eriksona celkovo 8. Tieto úlohy a ciele, pokiaľ sú nenaplnené, predstavujú z hľadiska vývoja jedinca problém v ďalších životných fázach. Prvé štádium sa vzťahuje na prvý rok života a volá sa „Dôvera vs. nedôvera“. Počas tohto štádia musí dieťa získať dôveru v tento svet – napr. cez zdravé vzťahové väzby. Druhé štádium sa nazýva „Autonómia vs. pochybnosti“, a vzťahuje sa na druhý až tretí rok života. Počas tohto obdobia si dieťa začína pomaly uvedomovať seba samé, a buduje si autonómiu a vytvára identitu, a získava pocit kontroly. V treťom štádiu, ktoré sa vzťahuje na tretí až piaty rok života, a nazýva sa „Iniciatíva vs. vina“. Dieťa je v tomto období aktívne, pohyblivé, odhodlané a začína skúmať svoju sexualitu. Pokiaľ je napr. sexualita v tomto smere necitlivo komunikovaná, predstavuje to problém z hľadiska možného znútorneného pocitu viny. Štvrté štádium sa vzťahuje na obdobie 6-11 rokov. Názov štádia je „Priemysel vs. menejcennosť“. V tomto štádiu patrí medzi hlavné témy inteligencia, zdatnosť spojená s učením, atď. Nasledujúce piate štádium s názvom „Identita vs. zmätenosť“ sa vzťahuje na vek pubescencie a adolescencie (12-18), a hlavnou témou je identita. Človek si kladie otázky ako napr. kam smeruje, čomu verí, kam patrí, čo je jeho hlavná úloha. Buduje si zoznam vlastných hodnôt a konfrontuje tieto hodnoty s hodnotami rodičov. V tomto období sa intenzívne buduje sexuálna identita u človeka, prijímajú sa pohlavné aj sexuálne role (napr. rola muža, ženy). Nasledujúce obdobie - 6. štádium sa vzťahuje k oblasti mladej dospelosti (18-40 rokov), a hlavnou témou je „Intímnosť vs. izolácia“. V tomto štádiu je hlavnou témou schopnosť nájsť si a udržať partnerský vzťah. K tomu sa viažu napr. oblasti ako vzťahová stabilita, identita osobnostná a zároveň párová, vzťahy s druhými ľuďmi, atď. V siedmom štádiu tzv. strednej dospelosti (40 – 65 rokov) s názvom „Generativita vs. stagnácia“ je hlavnou úlohou človeka pociťovať užitočnosť, starostlivosť – o seba samého, o druhých, o vlastné deti. Naproti tomu stojí stagnácia a prílišná zaujatosť samým sebou, ktorá nemusí vytvárať hodnoty. V poslednom štádiu neskorého veku (65+) Erikson pomenováva toto obdobie ako obdobie „Integrity vs. zúfalstva“. Pokiaľ človek naplní jednotlivé úlohy, ktoré patria do štádií, tak podľa Eriksona má veľký potenciál k tomu pomenovať svoj život ako zmysluplný a integrovať jednotlivé udalosti v živote do svojej identity ako celku. – vid' Scheck, S. (2014). *The Stages of Psychosocial Development According to Erik H. Erikson*. Mníchov, Nemecko: GRIN Publishing. ISBN: 978-36-5683-770-1

Yarhouse prepája⁶⁷ vývojové štádium adolescencie u Erika Ericsona s teóriou vývoja identity u kanadského psychológa Jamesa E. Marcia⁶⁸, ktorý sa zaoberá psychosociálnymi štádiami osobnosti. Marcio pomenoval hlavné štádiá v období adolescencie nasledovne⁶⁹: A) stav rozptýlenia identity (angl. *identity diffusion*), B) stav náhradnej identity (angl. *identity foreclosure*), C) stav moratória identity (angl. *identity moratorium*), a nakoniec D) stav dosiahnutia identity (angl. *identity achievement*). V prvom štádiu „rozptýlenia identity“ ešte nepociťujeme nutnosť hľadať a budovať svoju identitu. V druhom štádiu „náhradnej identity“ začíname cítiť potrebu po určitej identite, a často preberáme identitu niekoho v našom okolí (napr. rodičov, súrodencov, obľúbených postáv, atď.). V nasledujúcom štádiu „moratória identity“ vyhľadávame a skúmame rôzne možnosti v oblasti nachádzania identity, avšak už v kontexte prebiehajúcej krízy identity, pričom stále ešte nemáme našu identitu definitívne pomenovanú. V poslednom štádiu „dosiahnutia identity“ nadobúdame identitu, ku ktorej už pociťujeme istý druh záväzku. Následne túto identitu reflektujeme v zmysle hodnôt, ktoré sa ku nej viažu, ale aj úloh, ktoré z nej vyplývajú.

3.2 Proces formovania sexuálnej a rodovej identity

Yarhouse nadväzuje na vývojové a psychosociálne štádiá Erika Eriksona a Jamesa E. Marcia. V oblasti definovania identity prichádza Yarhouse s troma

⁶⁷ vid' Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan. ISBN: 978-03-1051-618-7, str. 48

⁶⁸ James E. Marcia (1937) je kanadský psychológ zaoberajúci sa vývojovou a sociálnou psychológiou, vo svojej odbornej činnosti nadväzuje na Erika Eriksona a na jeho prínos v oblasti psychosociálnej teórie, obzvlášť u adolescentov. – vid' napr. Study.com. (2023). *James Marcia's Identity Status Theory and Stages of Development*. Navštívené 29. júna 2023, dostupné na: <https://study.com/academy/lesson/james-marcias-identity-theory-understanding-adolescents-search-for-identity.html>

⁶⁹ vid' Oxford Research Encyclopedias. (2017). *Identity Development in Adolescence and Adulthood*. Navštívené 27. júna 2023, dostupné na: <https://oxfordre.com/psychology/display/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-54;jsessionid=2213F25B6D0909436FBE8A77419E429B>

obširnými štádiami⁷⁰, ktoré aplikuje priamo do psychosociálneho vývoja sexuálnej identity. Je nutné poznamenať, že tieto štádiá Yarhouse pomenováva na základe rozsiahleho zoznamu štúdií, ktoré neskôr prezentuje vo svojej knihe *Listening to sexual minorities*.⁷¹ Jednotlivá štádiá sa nazývajú: A) *Dilema identity* (12-17 rokov), B) *Vývoj identity* (17-18 rokov), C) *Syntéza identity* (18+).

Yarhouse k prvému štádiu „Dilemy identity“ píše, že jednotliví ľudia v LGBTQ+ menšine práve v tomto období zisťujú, že ich skúsenosti (napr. v oblasti orientácie), sú v porovnaní s rovesníkmi odlišné. LGBTQ+ človek sa v praxi v tomto období spoznáva v kontraste so svojím okolím, začína si uvedomovať svoju odlišnosť a pomenováva si jednotlivé dilemy, ktoré sú v jeho vlastnej identite v kontraste s väčšinovou spoločnosťou. V tejto oblasti Yarhouse vychádza napr. zo štúdie⁷² mladých dospelých LGBTQ+ ľudí, a zo štúdie sa dá zhrnúť pre účely tejto práce, že veľa LGBTQ+ respondentov popisovali tzv. pocit „outsiderstva“, ktorý vnímali v mladosti. Práve to, že sa často cítili v spoločnosti „inak“, bolo respondentmi spätne reflektované ako podstatný bod na ceste hľadania svojej identity.

V druhom štádiu „Vývoja identity“ je možné už identifikovať tzv. zlomové body (angl. *milestones*) v živote človeka, ktoré môžu zahŕňať napr. prvé skúsenosti s homosexuálnou príťažlivosťou, so stretávaním sa s rôznymi označeniami v spoločnosti, ale tiež to môžu byť napr. prvé partnerské vzťahy

⁷⁰ vid' Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexualidentity: A resource for youth ministry.*, str. 53

⁷¹ Výskum bol realizovaný s respondentmi z kresťanských vysokých škôl v USA, ktorí svoju identitu konfrontovali s prevažne kresťanským zmýšľajúcim okolím. - vid' Yarhouse, M. A., Dean, J. B., Stratton, S. P., & Lastoria, M. (2018). *Listening to sexual minorities: A study of faith and sexual identity on Christian college campuses.* Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press. ISBN: 978-08-3082-862-3., str. 96-113

⁷² Yarhouse, M. A., Brooke, H. L., Pisano, P., & Tan, E. S. N. (2005). *Project Inner Compass: Young adults ex-periencing sexual identity confusion*, str. 352-360

a sexuálny život. V poslednej, tretej fáze s názvom „*Syntéza identity*“ opisuje Yarhouse akýsi konečný bod (väčšinou v ňom nastáva „coming-out“⁷³), v ktorom si človek utvorí viac-menej stabilnú identitu a potom reflektuje spôsob, akým sa v tejto nadobudnutej identite cíti, a či je jeho vnímanie identity zhodné s presvedčeniami a hodnotami, ktoré v živote zastáva. V poslednej fáze človek už nadväzuje stabilné vzťahy vo svojej novo-prijatej identite.

K oblasti vývoja sexuálnej identity sa úzko viaže aj koncept rodovej identity⁷⁴, ktorý popisuje známa francúzska intelektuálka a filozofka, Simone de Beauvoir⁷⁵. Vo svojej kritike voči spoločenským normám, ktoré stanovovali (a dodnes často stanovujú) obraz podriadenej ženskosti v 20. storočí, sa ostro vyhraňuje voči dominantnej maskulinite a píše:

„ (...) Človek sa ženou nerodí, ale stáva sa ňou. Žiadna biologická, psychologická a ekonomická danosť nedefinuje postavu ženskosti v

⁷³ Pojem „coming-out“ sa viaže k zdieľaniu svojej sexuálnej príťažlivosti s jedným / viacerými ľuďmi, ale taktiež to často znamená identifikáciu s LGBTQ+ komunitou. Coming-out je pre mnohých ľudí náročný, nakoľko ním v našej spoločnosti riskujú možnú diskrimináciu v očiach druhých, vystavenie sa predsudkom, atď. V praxi to preto znamená, že sa veľa ľudí rozhodne pre diskretný coming-out, alebo naopak deklaratívny coming-out. Z pohľadu psychológie je tento zlomový bod v živote považovaný za významný krok, pretože sa jednotlivec rozhoduje integrovať svoju orientáciu do svojho vlastného života. – vid' American Psychological Association. (2018). *Understanding sexual orientation and homosexuality*, dostupné na: <https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation>

⁷⁴ Simone de Beauvoir popisuje vo svojej knihe *The second sex* (prekl. Druhé pohlavie) rodové konštrukty u ženského pohlavia. Jej kniha patrí medzi najvýznamnejšie feministické diela modernej filozofie. Simone De Beauvoir sa ostro ohradzuje voči dominantným maskulínnym predstavám o rodovej identite (napr. žena má byť nežná, pekne sa obliekať, atď.), a tvrdí, že jednotlivé predstavy rodovej identity sú predovšetkým kultúrnym konštruktom a v západnej kultúre sme zvyknutí, že žena je vo svojom ženskom rode v roli „toho druhého“ (angl. The Other) – t.j. v diskriminačnej pozícii objektu mužských predstáv, a nie subjektu rovnocenného vzťahu Ja a Ty. Simone De Beauvoir síce tvrdí, že pohlavie je biologickým faktorom, avšak rod a rodová identita je vždy závislá na konkrétnych predstavách konkrétnej kultúry, a tak je sociálnym konštruktom, ktorý môže byť otvorený interpretácii. – vid' Beauvoir, S. D. (1974). *The second sex*. New York: Vintage Books. ISBN: 978-03-9471-227-7

⁷⁵ Simone de Beauvoir (1908-1986) bola francúzska spisovateľka, filozofka a feministka, ktorá mala veľký vplyv na feministické a existencialistické myslenie 20. storočia. Je považovaná za jednu z najvýznamnejších a najvplyvnejších intelektuálok svojej doby. - vid' napr. Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2023). *Simone de Beauvoir*. Navštívené 3. júla 2023, dostupné na: <https://plato.stanford.edu/entries/beauvoir/>

spoločnosti: je to spoločnosť ako celok, ktorá vytvára obraz ženskosti. (...) A tak konštruujeme (ako ženy) naše vlastné *Ja* v odozve na niečo, čo v skutočnosti nepredstavuje naše *Ja*.“⁷⁶

Práve v spojitosti s LGBTQ+ ľuďmi nás môže prínos Simone de Beauvoir upriamovať na konštrukty, ktoré od tejto menšiny očakávame v nami vybudovanej kultúre predstáv a stereotypov. V spomínanej Yarhouseovej štúdií⁷⁷ ľudia z LGBTQ+ komunity tieto očakávania a predstavy často označovali ako obmedzujúce a limitujúce. V praxi tak kultúrne normy v oblasti predom daných vzorcov správania od LGBTQ+ komunity môžu podľa Yarhousa viesť napr. do nedobrovoľného prijatia identity, alebo naopak do definovania sa výhradne cez svoju odlišnosť – tzn. explicitné vyjadrovanie identity môže byť forma obrany pred majoritnou spoločnosťou (viď Tajfel v kapitole 1.3), alebo do prijatia stigmatizácie a do znútorňovania pocitu hanby, ktorému sa budem bližšie venovať v podkapitole 3.3.

LGBTQ+ komunita nás tak môže upozorňovať na kultúrne normy nášho vnímania rodovej ale i sexuálnej identity. Pohľad a vnemy LGBTQ+ komunity sú možno rovnako podstatnou sebareflexiou, ako bol prínos feministickej filozofky Simone de Beauvoir v 20. storočí v odozve na historický útlak žien. To, čo prisudzujeme ľuďom, ktorí sú v pozícii minority – tzn. v pozícii „tých druhých“, komunikuje nami stanovenú sériu predpokladov. Pokiaľ kohokoľvek označujeme ako objekt našich predstáv, znamená to, že si určujeme akýsi štandard a na základe neho hodnotíme, či druhý človek tento štandard spĺňa alebo nie, namiesto toho, aby sme sa stretávali so skutočným subjektom. Zo štúdií, ktoré cituje Yarhouse vyplýva, že väčšina ľudí z LGBTQ+ minority chcela pociťovať spolunáležitosť, a nechceli byť posudzovaní na základe svojej

⁷⁶ Beauvoir, S. D. (1974). *The second sex*, str. 330

⁷⁷ Yarhouse, M. A., Brooke, H. L., Pisano, P., & Tan, E. S. N. (2005). *Project Inner Compass: Young adults ex-periencing sexual identity confusion*, str. 352-360

sexuality, avšak kvôli inakosti často nezapadali do predstáv okolia, a tak svoju inakosť popisovali ako prvý stret s bremenom vo svojom živote. Navyše, v spoločnosti, kde je príslušnosť k LGBTQ+ menšine často prezentovaná ako nežiadúca, patologická, príp. kde je zneužívaná na politické diskusie, musí byť človek z LGBTQ+ komunity neustále konfrontovaný, že jeho inakosť nie je len odlišnosťou od väčšinovej spoločnosti, ale že v sebe zahŕňa aj nedostatok a menejcennosť.

Spomínané štádium adolescencie je kľúčové z pohľadu vývoja sexuálnej identity u LGBTQ+ menšiny, nakoľko proces formovania identity v tomto štádiu podľa Yarhousa zahŕňa zakúšanie rôznych rolí, ktoré majú LGBTQ+ ľudia v spoločnosti. Podľa Yarhousa je tento proces a jednotlivé fázy v ňom pre LGBTQ+ menšinu „oveľa komplikovanejšia,⁷⁸ než pre ľudí z väčšinovej spoločnosti, pretože pokiaľ sú role do veľkej miery ovplyvnené predsudkami a stereotypmi, je toto štádium poznačené stigmatizáciou a zvnútorneným pocitom hanby, ktorému sa budem venovať v nasledujúcej podkapitole.

3.3 Sexuálna identita a pocit hanby

V spomínanom poslednom štádiu vývoja sexuálnej identity, ktorý Yarhouse nazýva pojmom „*Syntéza identity*“, sa dostávame k oblasti, ktorá úzko súvisí so stigmatizáciou a s okolím stigmatizovaného človeka. V tejto poslednej fáze by sa mal človek prijať v identite, ktorú po celé obdobie aktívne skúmal a pomenovával. Viacero respondentov zo štúdií, ktoré som v predošlej kapitole spomenul, vyjadrili pocit úľavy nad tým, že našli svoju identitu nakoniec vyjadrenú v určitom spoločenstve – v tomto prípade v LGBTQ+ komunitě. Respondenti opisujú, že z nich opadol bytostne ohrozujúci pocit osamotenía a pocitu nezapadania do spoločnosti, a taktiež z nich opadol pocit pochybností,

⁷⁸ vid' Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity*, str. 49

ktoré mali v súvislosti so svojou identitou (rovnaký proces „úľavy“ popisuje Tajfel, vid' kapitolu 1.3). Yarhouse v tomto kontexte uvádza niekoľko odpovedí, ktoré prichádzajú z gay komunity v USA. Jeden z respondentov povedal: „Keď som konečne našiel gay komunitu, veľmi mi to pomohlo. Už som nechcel zomrieť, pretože som pocítoval, že ma niekto akceptuje.“⁷⁹

Yarhouse taktiež spomína respondentov, ktorí sa odmietajú definovať na báze sexuálnej orientácie. Cituje jednu z respondentiek, ktorá sa vyjadrila nasledovne: „ (...) budem mať na pamäti príťažlivosť k rovnakému pohlaviu, ale nechcem byť označovaná ako lesba (...). Snažila som sa nájsť pre seba inú identitu, a je to proces (...).“⁸⁰ Tak ako je LGBTQ+ minorita nehomogénna, je rozmanitá aj definícia identity ľudí, ktorí patria do tejto minority. Stretol som sa už aj s tým názorom, že samotné označenie „homosexuál“ prišlo ľuďom s gay orientáciou ako stereotypizácia, pretože evokovalo sexualitu, a pritom svoju orientáciu vnímali len ako súčasť svojho života a nie ako prvoradú oblasť, ktorou chceli byť označovaní.

Podľa Yarhousa sú dva najčastejšie modely, pomocou ktorých sa človek vyrovnáva so svojou identitou. Prvým modelom je A) Identita zakotvená v sexuálnej orientácii, druhým modelom je B) Identita zakotvená v širšom kontexte. V prvom modeli bude správanie príslušníka LGBTQ+ menšiny potvrdzovať novo-nadobudnutú identitu primárne prostredníctvom vonkajších znakov, ktoré príslušníka menšiny odlišujú od väčšiny – tzn. napr. prostredníctvom sexuálnej orientácie. V druhom modeli identity zakotvenej v širšom kontexte, Yarhouse popisuje, že sa človek rozhodol vnímať orientáciu

⁷⁹ Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry.*, str. 73

⁸⁰ Yarhouse, M. A., & Erica S. N. Tan. (2004). *Sexual identity synthesis: Attributions, meaning making and the search for congruence.* Maryland, USA: University Press of America. ISBN: 978-0761829843, str. 116

v širšom kontexte tohto sveta, a preto sa nemusí rozhodnúť pre prijatie svojej orientácie ako hlavného zmyslu vyjadrenia svojej identity vo svojom jadre. Keďže Yarhouse orientuje svoje výskumy predovšetkým na spojitosť viery a sexuálnej orientácie, tvrdí⁸¹, že práve ľudia v modeli B) sú v cirkvi potom schopní otvorene hovoriť o svojej orientácii a o diskriminácii a pochybnostiach, ktorým sú zo strany väčšinovej spoločnosti vystavení, a ľudia v modeli A) väčšinou z cirkvi neskôr odchádzajú, pretože ich novo-nadobudnutá identita je už ďalej nezlučiteľná s okolím, v ktorom vyrastali.

Prichádzame teda k pojmu, ktorý je z hľadiska budovania identity u sexuálnych menšín kľúčovým – pocit hanby⁸². Yarhouse k hanbe uvádza, že je v porovnaní s vinou odlišná, a píše:

„ (...) vina sa týka hlavne toho, ako sa cítim – necítim sa zle za to čo som spravil, ale za to kým som. Pocit hanby ma presvedča o tom, že je vo mne niečo nedostatočné, a tak si zaslúžim odmietnutie.“⁸³

Hanba je podľa Yarhousa emócia, ktorá vyplýva zo seba-odsudzovania, ktoré je umocnené odsudzovaním a negatívnym posudzovaním zo strany okolia a spoločnosti. V prípade ak pociťujeme hanbu pri svojej identite, cítime sa zle kvôli tomu, kým sme – tzn. že by sme nemali existovať v tej podobe, v akej pociťujeme hanbu. V prípade LGBTQ+ minority je to teda práve rozmer sexuálnej orientácie, ktorá je bytostnou a neoddeliteľnou súčasťou identity.

⁸¹ Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry.*, str. 65

⁸² Yarhouse k pocitu hanby píše: „Hanba je intenzívny a bolestivý afekt, ktorý vzniká tým, že je jednotlivec prezentovaný ako porušený alebo menejcenný, a súbežne u tejto osoby panuje presvedčenie, že jeho porušenosť bude mať za následok odmietnutie, opustenie alebo malú sebahodnotu.“ - Yarhouse, M. A., & Johnson, V. R. (2013). *Shame in Sexual Minorities: Stigma, Internal Cognitions, and Counseling considerations.* Counseling and Values, 58(1), 85–103. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2013.00027.x>, str. 85

⁸³ Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry.*, str. 151

Jednotlivec pritom zisťuje, že nedokáže žiť – resp. že nezapadá do očakávaní zo svojho okolia.

Yarhouse popisuje vznik pocitu hanby v troch stupňoch⁸⁴. Prvým stupňom je to, že človek vyrastá v určitej kultúre / skupine, v ktorej sú určité pravidlá a hodnoty. Druhým stupňom je zlyhávanie v napĺňaní konkrétnych hodnôt a pravidiel danej skupiny, a s tým súvisiace nezapadanie. Tretím, a posledným stupňom je, že po istom čase začne dotyčná osoba, ktorá neustále zlyháva naberať presvedčenie, že je to v dôsledku jej vlastných osobnostných nedostatkov, a začne na seba nazerať prizmou pocitu vnútornej hanby. Typickým príkladom je pojem hriechu v súvislosti s LGBTQ+ komunitou, a internalizované pojmami ako stigmaty kvôli svojej sexuálnej orientácii. Yarhouse spomína presvedčenia, ktoré sú ešte stále prítomné v niektorých cirkvách⁸⁵, a ktoré spájajú LGBTQ+ ľudí s pojmami ako je ohavnosť, hriech, atď. V takomto prípade sa sexuálna orientácia mení na podobu vlastného zlyhania a nedostatku, ktorý nemá priestor pre nápravu. Yarhouse spomína, že viacerí z respondentov práve následkom toho vystúpili z cirkvi, pretože cítili, že už nezapadajú⁸⁶ do cirkevného kontextu. Ak sa následne osoba, ktorá bola neprijatá a dokonca stigmatizovaná kvôli svojej sexuálnej orientácii začlení do inej skupiny, pravdepodobne pocíti veľkú úľavu – vyjadrenú predovšetkým v zbavení sa neúnosného pocitu hanby, a začne znovu získavať pocit seba-hodnoty a sebaistoty. Yarhouse túto novú skutočnosť pomenováva aj

⁸⁴ vid' Yarhouse, M. A., & Johnson, V. R. (2013). *Shame in Sexual Minorities: Stigma, Internal Cognitions, and Counseling considerations.*, str. 87

⁸⁵ Yarhouse uvádza odpoveď jedného z respondentov v rámci sexuálnych menšín, ktorý uvádza svoju skúsenosť v kresťanskom evanjelickom zbore v USA nasledovne: „Povedal by som, že pre mňa bolo veľmi ťažké zdieľať moje skúsenosti s homosexuálnou orientáciou pred ľuďmi, ktorí mali rovnaké náboženské presvedčenie, pretože som už vopred vedel, čo si o tom budú mysliť (...).“ – vid' Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry.*, str. 75

⁸⁶ vid' Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry.*, str. 76

tým, že osoba patriaca do LGBTQ+ minority začne opäť ukazovať svoje „Ja“ druhým ľuďom.

Pokiaľ je prostredie LGBTQ+ človeka plné opovrhnutia, negatívnych stereotypov, predsudkov a následnej stigmatizácie, ktorá človeka núti nadobudnúť pocit hanby, potom pravdepodobne sociálny tlak vyústi buď v internalizovaný pocit hanby a prijatú menejcennosť, alebo naopak v - *coming out*. Coming out v sebe bude niest' úplný a radikálny odchod z prostredia, a izoláciu od akéhokoľvek priestoru, v ktorom by mohlo byť opovrhnutie potenciálne prítomné. K pocitu hanby Yarhouse ešte dodáva: „Pamätajte, že pocit hanby je výsledkom seba-odcudzovania a očakávania, že ostatní ku mne budú rovnako odmietaví.“⁸⁷ V tomto vyjadrení sa tak zhoduje napr. s procesmi, ktoré som opísal v podkapitole 1.4, v ktorých som riešil spojitosť medzi vplyvom stigmatizácie a správaním sa jednotlivca.

3.4 Stigmatizácia v cirkvi

Yarhouse sa vo svojej tvorbe zameriava na spojitosť medzi stigmatizáciou v kresťanskom prostredí a vplyvom na vývoj (sexuálnej) identity u LGBTQ+ ľudí. Práve v slovenskom kresťansko-konzervatívnom prostredí je často prítomné spájanie LGBTQ+ komunity s terminológiou hriechu, čo v praxi vedie do procesu stigmatizácie a vzbudzovania pocitu hanby u LGBTQ+ ľudí⁸⁸.

Väčšinová Rímskokatolícka cirkev má na Slovensku vplyv na verejnú mienku, čo potvrdzujú aj rôzne politické strany hlásiace sa ku konzervativizmu

⁸⁷ Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry.*, str. 154

⁸⁸ V celoslovenskom LGBTQ+ prieskume z roku 2017 uviedlo napr. až 27,7 % opýtaných respondentov z LGBTQ+ komunity, že vnímajú veľký, alebo čiastočný, konflikt medzi svojím náboženským presvedčením a svojou sexuálnou orientáciou/rodovou identitou. – vid' Inakost.sk. (2017). *Celoslovenský LGBT prieskum: správa o výsledkoch*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://inakost.sk/sprava-z-celoslovenskeho-lgbt-prieskumu-2017/>

a zastávajúce agendu Rímskokatolíckej cirkvi⁸⁹. Rímskokatolícka cirkev je v oblasti vyjadrení k LGBTQ+ komunite zdržanlivá, avšak vysoký predstavitelia cirkvi⁹⁰ nemajú zábranu verejne rozprávať o hriechnosti LGBTQ+ minority. Yarhouse tvrdí, že ak nastáva v kresťanskom prostredí stigmatizácia cez spájanie LGBTQ+ s hriechnosťou, (napr. kvôli inej orientácii), tak osoba z LGBTQ+ komunity zistí, že nespĺňa určité normy a očakávania zo strany kresťanského prostredia, a následne zisťuje, že nedokáže žiť v súlade s konkrétnym kresťanským prostredím. Yarhouse opisuje takto prezentovanú stigmú hriechu na báze sexuálnej orientácie, ktorá má zásadný vplyv na psychosociálny vývoj jedinca, a tento proces nadväzuje priamo na kresťanské prostredie. Jednotlivé spôsoby, akými sa príslušník LGBTQ+ menšiny vyrovnáva s touto skutočnosťou, som podrobne opísal v podkapitole 3.3. Okrem toho, že môžeme nachádzať paralelu s procesmi, ktoré sa odohrávajú v slovenskom kresťanskom prostredí, je možné aplikovať Yarhouseve argumenty aj do širšej oblasti sociálnej psychológie.

V kontexte pastoračného prístupu spomením okrajovo prínos Yarhousea v identifikácii štyroch, na seba nadväzujúcich krokov⁹¹, ktorými sa dá reagovať

⁸⁹ K Rímskokatolíckej cirkvi na Slovensku sa hlásilo v roku 2021 až 56% obyvateľov, a viaceré politické strany sa na slovenskej politickej scéne snažia prezentovať konzervatívne, pričom jednotliví politici (aj z ultra-nacionalistického spektra) navštevujú napr. katolícke púte, aby oslovili konzervatívnych voličov. Pokiaľ by oficiálny naratív z Rímskokatolíckej cirkvi nebol tak zdržanlivý, prípadne tak odsudzujúci voči LGBTQ+ minorite, znamenalo by to pravdepodobne zásadný vplyv na zmenu v celkovej slovenskej konzervatívnej scéne. – vid' napr. Scítanie.sk. (2023). *Sčítanie obyvateľov domov a bytov*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://www.scitanie.sk/>

⁹⁰ Vyjadrenia trnavského arcibiskupa Oroscha krátko po teroristickom útoku na Zámockej spochybovali „nevinnosť“ LGBTQ+ obetí tohto útoku. V internom obežníku pre kňazov arcibiskup vyjadril nespokojnosť s použitím slova "nevinné obeť". Bez poskytnutia dôkazov naznačoval, že obeť boli závislé od drog, pričom nemal žiadne informácie, a zdôrazňoval, že v podniku Tepláreň sa schádzajú podozriví ľudia, atď. - vid' napr. Omediach.com. (2022). *Arcibiskup Orosch šíri konšpirácie o tom, či obeť zo Zámockej boli nevinné*. Navštívené 4. júla 2023, dostupné na: <https://www.omeiach.com/hoaxy/23782-arcibiskup-orosch-siri-konspiracie-o-tom-ci-obete-zo-zamockej-boli-nevinne>

⁹¹ Prvým krokom je identifikovanie zdroja, ktorý vzbudzuje pocit hanby, a práca s týmto zdrojom – identifikácia zdroja hanby, ktorý prispieva k pocitu viny. Druhým krokom je práca so

na realitu odsúdenia LGBTQ+ minority, ktorá prežíva odmietnutie a pocit hanby práve v kresťanskom prostredí. Zo všetkých štyroch krokov je zrejmé, že osoba ktorá si prešla skúsenosťou zvnútorneného pocitu hanby sa bude musieť dlhodobo uzdravovať vo vzťahoch a vzťahových väzbách, nakoľko, ako som opísal v predošlej podkapitole, pocit hanby ničí vlastné sebavedomie a vedomie vlastnej hodnoty.

3.5 Zhrnutie kapitoly

V tejto kapitole som sa zamerlal na vývoj psychosociálnej identity u LGBTQ+ menšiny cez pojmy vývojovej psychológie a psychopatológie. Hlavným cieľom bolo ukázať spojitosť medzi nadobudnutou identitou a procesmi, ktoré tomu predchádzali (napr. proces stigmatizácie, atď.). V podkapitole 3.1 som sa venoval predstaveniu procesu formovania identity u jednotlivca, ktorý je ovplyvnený prostredím v ktorom vyrastá. V súvislosti s tým som uviedol obdobie adolescencie, ktoré je kritické v súvislosti s hľadaním a formovaním identity, pričom pre LGBTQ+ jednotlivcov je toto obdobie z dôvodu predsudkov a stereotypov o to náročnejšie. Ďalej som predstavil jednotlivé štádiá vývoja psychosociálnej identity tak, ako ich opisuje Erik Erikson a James E. Marcia, nakoľko na ich prínos nadväzuje Mark A. Yarhouse. V podkapitole 3.2 Yarhouse popisuje vývoj sexuálnej identity u LGBTQ+ ľudí, a uvádza tri kľúčové štádiá vývoja identity počas adolescencie: *Dilemu identity*, *Vývoj identity* a *Syntézu identity*. V tejto podkapitole som sa tiež

zvládaním negatívnych emócií, ktoré sa k pocitu hanby viažu, a navodzovanie pocitu bezpečia. K tomuto patrí aj identifikovanie krokov, ktorých účel je v oddiaľovaní bolesti a nie v riešení toho, čo vzbudený pocit hanby v človeku spôsobuje. Tretím krokom je identifikovanie a znovunachádzanie svojej vlastnej hodnoty- v kresťanskom a pastoračnom kontexte sa to môže viazať k nachádzaniu hodnoty vyjadrenej v *Imago Dei*. K tretiemu kroku sa viaže aj budovanie komunity a spoločného zázemia. V poslednom, štvrtom kroku už Yarhouse popisuje to, aby sa osoba naučila vytvárať zdravé vzťahy s druhými ľuďmi, stabilizovať sa, a aby už nevidela nutnosť v nachádzaní deštruktívneho správania. – vid' Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry.*, str. 151 – 157

venoval opísaniu procesov, ktoré nastávajú v jednotlivých štádiách a ktoré sú kľúčové z pohľadu psychosociálneho vývoja. Okrajovo som sa venoval aj konceptu rodovej identity, a snažil som sa ukázať spojitosť medzi očakávaniami spoločnosti a spoločenskými konštruktmi a vplyvom na individuálny vývoj identity u LGBTQ+ minority. V podkapitole 3.3 som sa zameril na predstavenie poslednej fázy vývoja sexuálnej identity s názvom „*Syntéza identity*“, a to v súvislosti s konceptom „hanby“, ktorú Yarhouse popisuje ako jeden z kľúčových faktorov v procese tvorby psychosociálnej identity. Internalizovaný pocit hanby môže viesť LGBTQ+ jedinca k izolácii alebo k radikálnemu odchodu zo stigmatizovaného prostredia. V poslednej podkapitole 3.4 som sa v stručnosti venoval kritickej reflexii jednotlivých dôrazov Yarhousa v kontexte slovenského, prevažne Rímskokatolíckeho prostredia, v ktorom sa odohrávajú podobné procesy stigmatizácie, aké popisuje Yarhouse.

4. Analýza situácie na Slovensku

4.1 Úvod

Na základe teoretického rozboru v predošlých kapitolách sa v štvrtej kapitole zameriam na reflexiu teroristického činu, ktorý sa odohral na Zámockej ulici v Bratislave. V tejto kapitole budem reflektovať teoretickú časť mojej bakalárskej práce na procesoch, ktoré sa odohrávali v slovenskej spoločnosti tri dni po vražde na Zámockej ulici, pričom mojim hlavným cieľom bude identifikovať procesy vo väčšinovej spoločnosti v kontexte reakcií na tragickú udalosť na Zámockej a na LGBTQ+ minoritu, ktoré sú naviazané na oblasť predsudkov, stereotypov, stigmatizácie, procesov sociálneho vylúčenia, atď. V podkapitole 4.2, zameranej na kvalitatívny výskum, podrobne predstavím problémovú situáciu v reflexii postavenia LGBTQ+ komunity na Slovensku. Ďalej predstavím výskumný problém, ciele výskumu a výskumné otázky. Následne sa zameriam na podrobné predstavenie metódy, ktorú som pri

kvalitatívnom výskume zvolil. V závere podkapitoly predstavím výsledky kvalitatívnej obsahovej analýzy, ktoré budem prezentovať v diskusii.

4.2 Kvalitatívny výskum – obsahová analýza

I. Problémová situácia:

V tomto kvalitatívnom výskume budem vychádzať z tragickej udalosti⁹², ktorá sa odohrala dňa 12. októbra 2022 na Zámockej ulici v Bratislave, pred LGBTQ+ kaviarňou s názvom Tepláreň. Útočník Juraj K. zavraždil dve obete - zákazníkov kaviarne Tepláreň Juraja a Matúša, a postrelil ďalšiu osobu - čašníčku podniku. Jedna z obetí bola nebinárnou osobou a druhá bisexuálom. Útočník bol neskôr nájdený mŕtvy, spáchal samovraždu. Motívom⁹³ útoku bola nenávisť voči skupine osôb a jednotlivcom pre ich sexuálnu orientáciu. Páchatel' pred útokom zverejnil manifest s nenávisťným obsahom na Twitteri. Útok bol neskôr oficiálne rekvafikovaný na teroristický čin. Iniciatíva Inakosť⁹⁴

⁹² vid' SME.sk. (2022). *Útočník zastrelil v Bratislave dvoch ľudí. Zvažuje sa aj nenávisťný motív. Navštívené 6. júla 2023*, dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/23032145/strelba-bratislava-zamocka.html>

⁹³ Motív strelca na Zámockej ulici v Bratislave bola jeho nenávisť voči homosexuálom. Podľa informácií zo sociálnych sietí, kde sa páchatel' vyjadril, mal v úmysle zavraždiť aj predsedu vlády. Strelec sa na sociálnych sieťach pochválil svojím činom bezprostredne po vražde. Podľa jeho príspevkov na diskusných fórach strelec opakovane prejavoval nenávisť voči rôznym skupinám a zmieňoval sa o Židoch, sionistoch a nadradenosti bielej rasy. Strelec vyjadril svoje extrémistické názory a priznal sa k tomu, že sa zradikalizoval na stránke, kde komunikujú prívrženci amerického neonacizmu a hnutia QAnon. – vid' Startitup. (2022). *Vrah sa v noci fotil a na svoj čin bol hrdý. Pred strelbou na Zámockej ulici zverejnil manifest*. Navštívené 7. júla 2023, dostupné na: <https://www.startitup.sk/vrah-sa-v-noci-fotil-a-na-svoj-cin-bol-hrdy-pred-strelbou-na-zamocnej-ulici-zverejnil-manifest/>

⁹⁴ Iniciatíva Inakosť je nezisková organizácia pôsobiaca na Slovensku, ktorej hlavným cieľom je podpora a obhajoba práv a zlepšenie postavenia LGBTQ+ komunity na Slovensku. Iniciatíva Inakosť vznikla v roku 2012 a odvtedy aktívne pracuje na zlepšovaní situácie pre LGBTQ+ komunity prostredníctvom vzdelávacích aktivít, osvetových kampaní a právneho poradenstva. – vid' Inakost.sk. (2023). *Čo robíme*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://inakost.sk>

vyhlásila, že táto udalosť nemá obdobu v dejinách slovenskej LGBTQ+ komunity a hlboko ňou otriasla⁹⁵.

Postavenie LGBTQ+ komunity je na Slovensku dlhodobo považované za veľmi problematické. Prieskum⁹⁶ o živote tejto komunity, ktorý zorganizovala iniciatíva Inakosť v roku 2022 ukázal, že už pred teroristickým útokom na Zámockej ulici v Bratislave, ktorý bol cielene zameraný na vyhladenie LGBTQ+ komunity, bola táto menšina v krajine konfrontovaná s nenávisťou, útokmi a s nerovnoprávnym postavením. Výsledky prieskumu ukázali, že už pred teroristickým útokom na Zámockej si viac ako tretina respondentov z LGBTQ+ komunity myslela, že situácia sa mení k horšiemu. Je to vyšší počet ľudí v porovnaní s prieskumom z roku 2017⁹⁷. Andrej Kuruc, výskumník a psychológ zapojený do prieskumu iniciatívy Inakosť zdôraznil, že situácia LGBTQ+ komunity na Slovensku je alarmujúca, najmä pokiaľ ide o vyjadrenia politikov a ich nenávistné výroky.

Podľa prieskumu⁹⁸ Agentúry EÚ pre základné ľudské práva, ktorý sa uskutočnil v roku 2020 v celej Európskej únii a mapoval situáciu LGBTQ+ komunity na Slovensku, sa len 26% respondentov otvorene hlási k svojej sexuálnej orientácii. Tento podiel je nižší v porovnaní s priemerom EÚ, ktorý dosahuje 47%. Podľa správy Agentúry EÚ až 40% respondentov zo Slovenska

⁹⁵ vid' RTVS. (2022). *Politici odsúdili tragédiu na Zámockej aj jej motív. Slová sú zbraň, hovoria*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://spravy.rtvsk.sk/2022/10/politici-odsudili-tragediu-na-zamockej-aj-jej-motiv-slova-su-zbran-hovoria/>

⁹⁶ Prieskumu sa zúčastnilo takmer 1600 ľudí vo veku od 15 do 75 rokov a získané odpovede zachytávali obdobie pred útokom na Zámockej. – vid' SME.sk. (2023). *Slovensko sa mení k horšiemu. Čo ukázal nový prieskum o LGBTI ľuďoch?* Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/23123846/slovensko-sa-meni-k-horsiemu-co-ukazal-novy-prieskum-o-lgbti-ludoch.html>

⁹⁷ vid' Inakost.sk. (2017). *Celoslovenský LGBT prieskum: správa o výsledkoch*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://inakost.sk/sprava-z-celoslovenskeho-lgbt-prieskumu-2017/>

⁹⁸ vid' SITA. (2021). *Na Slovensku sa hlási k homosexuálnej orientácii 26 percent ľudí, viacerí zažili obťažovanie či útoky*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://sita.sk/na-slovensku-sa-hlasi-k-homosexualnej-orientacii-26-percent-ludi-viaceri-zazili-obtazovanie-ci-utoky/>

uviedlo, že za predchádzajúci rok zažilo obťažovanie na základe ich sexuálnej orientácie alebo rodovej identity. Okrem toho 8% respondentov uviedlo, že vyhľadalo pomoc polície po násilnom útoku. Tieto údaje poukazujú na závažnosť problému diskriminácie a násilia voči LGBT komunite na Slovensku.

Slovensko je jednou z posledných krajín v EÚ, ktorá nepovoľuje manželstvá, alebo partnerstvá rovnakého pohlavia. Index Rainbow Europe⁹⁹, ktorý hodnotí kvalitu života sexuálnych menšín v Európe ukazuje, že Slovensko patrí medzi krajiny s najhoršími podmienkami pre LGBTQ+ komunitu. Viac ako 80 % ľudí z LGBTQ+ menšiny sa stretáva s predsudkami, obťažovaním, násilím a nedostatkom akceptácie vo svojom okolí, a to negatívne ovplyvňuje ich kvalitu života.

Roman Samotný, majiteľ LGBTQ+ kaviarne Tepláreň, v ktorej sa odohral teroristický útok na LGBTQ+ komunitu tvrdí¹⁰⁰, že situácia v spoločnosti je napätá a na Slovensku chýba pochopenie pre LGBTQ+ ľudí. Samotný poukázal na viaceré faktory, ktoré vytvárajú napätie v súvislosti s ľuďmi s inou ako heterosexuálnou orientáciou. Spomenul množstvo konšpiračných webov, ktoré klamú a ovplyvňujú úsudok ľudí. Taktiež poukázal na dôležitosť slovníka politických predstaviteľov, ktorý je odkazom celej spoločnosti. Vulgarizácia verejného priestoru cez politikov je podľa Samotného problematická a vysiela signál, že každý môže hovoriť, čo chce, bez zodpovednosti. Podľa Samotného tak majú politici svoj podiel zodpovednosti za

⁹⁹ vid' Startitup. (2021). *Slovensko je epicentrum netolerancie k LGBTQ. Kedy sa konečne posunieme do 21. storočia ako iné európske krajiny?* Navštívené 4. júla 2023, dostupné na: <https://www.startitup.sk/slovensko-je-epicentrum-netolerancie-k-lgbtq-kedy-sa-konecne-posunieme-do-21-storocia-ako-ine-europske-krajiny/>

¹⁰⁰ Aktuality.sk. (2022). *Roman Samotný: Morálka či hodnoty musia byť súčasťou vzdelávania. Na školách to však chýba (rozhovor)*. Navštívené 4. júla 2023, dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/x1MV54d/roman-samotny-moralka-ci-hodnoty-musia-byt-sucastou-vzdelavania-na-skolach-to-vsak-chyba-rozhovor/>

teroristický čin na Zámockej, pretože pravidelne rozdúchávajú nenávisť voči inak orientovaným ľuďom a podľa Samotného zámerne štvú proti LGBTQ+ komunite¹⁰¹.

V kvalitatívnom výskume chcem identifikovať a analyzovať spôsob, akým sa k tragickej udalosti na Zámockej vyjadrujú volení zástupcovia - verejní predstavitelia SR, ktorí reprezentujú slovenskú spoločnosť. Taktiež sa chcem pozrieť na to, ako túto udalosť interpretujú a opisujú najčítanejšie médiá na Slovensku. V mojej analýze sa zameriam na obsahovú analýzu textu, pri ktorej sa budem snažiť identifikovať možné prejavy súvisiace s procesom stigmatizácie tak, ako som ho opísal v predošlých kapitolách tejto práce.

II. Výskumný problém: Vnímanie postavenia LGBTQ+ komunity vo väčšinovej spoločnosti na Slovensku v súvislosti s vraždou na Zámockej a s procesom stigmatizácie.

III. Ciele výskumu: Cieľom je zistiť, ako súvisia reakcie verejných predstaviteľov na Slovensku a najčítanejších médií s procesom stigmatizácie LGBTQ+ komunity.

IV. Výskumné otázky:

- Ako opisujú a reflektujú vybrané slovenské médiá a verejné osobnosti tragickú udalosť na Zámockej?
- Aké označenia sú používané v reflexii obetí a LGBTQ+ komunity, ku ktorej obeť tragickej vraždy na Zámockej patrili?
- Aké označenia sú používané v reflexii páchatel'a?

V. Metóda a technika zberu dát, výskumná vzorka a výskumný dizajn:

¹⁰¹ vid' napr. Hnonline.sk. (2023). *Nenávisť voči LGBTI+ komunite šíria aj slovenskí politici. Pozrite si tie najhoršie výroky, ktoré vypustili z úst.* Navštívené 7. júla 2023, dostupné na: <https://brainee.hnonline.sk/notsorry/news/spolocnost/slovensko/96046032-nenavist-voci-lgbti-komunite-siria-aj-slovenski-politici-pozri-si-tie-najhorsie-vyroky-ktore-vypustili-z-ust>

Celý výskum bude prevedený kvalitatívnym spôsobom. Vo výskume sa zameriam na kvalitatívnu obsahovú analýzu mediálnych dát - konkrétne budem vychádzať z dát z troch najčítanejších médií na Slovensku: Nový Čas, Plus 1 Deň, Denník SME. Tieto médiá som vybral na základe súhrnnej analýzy¹⁰² stavu slovenských médií od Medzinárodného tlačového inštitútu¹⁰³. Z každého média selektívne vyberiem tri články, ktoré budú priamo zamerané na reflexiu udalosti na Zámockej, pričom sa zameriam na to, aby tieto články neboli len na čisto informatívnej rovine, ale aby redaktori článkov popisovali udalosť na Zámockej podrobnejšie, v kontexte útoku na LGBTQ+ menšinu. V analýze mediálnych dát sa taktiež zameriam na to, akým spôsobom vybrané médiá, ktoré majú na Slovensku najväčšiu čitateľnosť a tak i vplyv na verejnú mienku, udalosť popisujú v súvislosti s mojimi stanovenými výskumnými otázkami.

Zároveň budem analyzovať vyjadrenia vtedajších verejných predstaviteľov na Slovensku, a to prevažne zo stránky Facebook, na ktorej sa politici na Slovensku vyjadrujú k verejným udalostiam. V tomto prípade sa zameriam na obsahovú analýzu vyjadrení od vrcholných predstaviteľov štátu – tzn. od prezidentky SR Zuzany Čaputovej, premiéra SR Eduarda Hegera, predsedu parlamentu SR Borisa Kollára, ale aj od predsedov a predsedníčok politických strán, ktoré sa dostali do parlamentu vo volebnom období 2020 - 2023¹⁰⁴.

¹⁰² International Press Institute. (2023). *IPI launches report on media capture in Slovakia: A story of fragile pluralism, media resilience and the struggle against corruption*. Navštívené 3. júla 2023, dostupné na: <https://ipi.media/ipi-launches-report-on-media-capture-in-slovakia-a-story-of-fragile-pluralism-media-resilience-and-the-struggle-against-corruption/>

¹⁰³ Medzinárodný tlačový inštitút (International Press Institute) je nezisková organizácia so sídlom vo Viedni, ktorá sa zameriava na ochranu slobody tlače a zlepšovanie podmienok pre novinárov a médiá vo svete. Je to globálna sieť novinárov, médií a mediálnych organizácií, ktoré sa zasadujú za slobodnú a nezávislú žurnalistiku. – vid' International Press Institute. (2023). *Our Work*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: <https://ipi.media/>

¹⁰⁴ Tzn. budem vychádzať z oficiálnych vyjadrení predsedov a predsedníčok zo OĽANO (25,02%), SMER-SD (18,29%), SME RODINA (8,24%), ĽSNS (7,97%), SAS (6,22%), ZA ĽUDÍ (5,77%) - vid' SME.sk. (2020). *Výsledky parlamentných volieb 2020*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: <https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2020/vysledky>

Nebudem sa zameriavať na predstaviteľov politických strán, ktoré vo volebnom období 2020 – 2023 nemali zastúpenie v parlamente. V prípade obsahovej analýzy výrokov verejných predstaviteľov, sa budem zameriavať na všetky dostupné vyjadrenia, pričom sa zameriam len na tie vyjadrenia, ktoré bezprostredne súvisia s reflexiou udalosti na Zámockej.

Jednotlivé mediálne články a vyjadrenia verejných predstaviteľov na Slovensku budem uvádzať v časovom rozmedzí tri dni po tragickej udalosti na Zámockej - tzn. odo dňa 12. októbra 2022 do dňa 15. októbra 2022. Zdôvodnenie tohto časového úseku je spojené s tým, že motív páchatel'a bol známy už pár hodín po udalosti na Zámockej, a rôzne bezprostredné reakcie, ktoré zazneli v slovenskej spoločnosti, boli zverejnené najmä v prvých dňoch po vražde. Túto výskumnú vzorku som sa rozhodol vybrať z toho dôvodu, aby som cez ňu mohol vidieť reakciu vybraných slovenských médií a verejných predstaviteľov na tragickú udalosť. Zároveň sa budem môcť od tejto vzorky dať odrážať ďalej, pretože je reprezentatívna pre väčšinovú spoločnosť na Slovensku – tri najčítanejšie médiá a hlavní verejní predstavitelia SR, ktorí by mali reprezentovať voľbu slovenského ľudu pri posledných parlamentných a prezidentských voľbách, a pri poslednom sčítaní obyvateľov. Môj záujem pri výbere spomínanej výskumnej vzorky je analyzovať hlavné mienkotvorné prúdy a reprezentáciu väčšinovej spoločnosti na selektívne vybranej a konkrétnej vzorke dát.

Budem analyzovať len tie mediálne články a vyjadrenia, kde bola referencia o vražde na Zámockej keď už bolo známe, že obeťou boli dvaja LGBTQ+ ľudia v Teplárni a že motívom útočníka bolo cieľene zamerané násilie proti LGBTQ+ komunite. Pri obsahovej analýze dát budem používať softvér zameraný na kvalitatívnu analýzu údajov s názvom NVivo, v ktorom budem najskôr jednotlivé segmenty vybraných textov priradovať k rôznym kódom, ktoré budú

reprezentovať kategórie a podkategórie. Následne budem tieto kategórie a podkategórie analyzovať z pohľadu teoretickej analýzy v predošlých kapitolách mojej bakalárskej práce, s cieľom zodpovedať výskumné otázky a interpretovať zistenia. V poslednej, VI. časti kvalitatívneho výskumu v diskusii, uvediem výsledky analýzy a ich význam v súvislosti s výskumnými otázkami a cieľom kvalitatívneho výskumu, v kontexte teoretickej analýzy ktorej som sa venoval v predošlých kapitolách bakalárskej práce.

VI. Výsledky a diskusia:

V oblasti kvalitatívnej obsahovej analýzy mediálnych dát z troch najčítanejších médií na Slovensku – Denník SME, Nový Čas, Plus 1 Deň - sa bezprostredne po vražde na Zámockej každé z médií vyjadrilo na adresu útočníka a vraždy dvoch ľudí z LGBTQ+ komunity odsudzujúco. Všetky tri médiá vo svojich článkoch spomenuli, že obeť sú z LGBTQ+ komunity, poukázali na nenávistný manifest útočníka, ktorý publikoval na sociálnych sieťach pred vraždou, a jasne ukázali spojitosť teroristického útoku s extrémistickým motívom zameraným proti LGBTQ+ komunite. Pri každom z médií sa jednalo o viac-menej podobný opis udalostí a tragédie na Zámockej, ako aj popis útočníka a obeť z LGBTQ+ komunity.

Denník SME nazval teroristický útok „úkladnou vraždou“, a v súvislosti s obeťami uviedol, že sú obeť „tohto odporného činu“, a motívom bola „nenávisť proti LGBTI komunite.“ V súvislosti s útočníkom uviedli, že zverejnil „manifest namierený proti Židom a LGBTI ľuďom“, a tento manifest bol plný „neonacistických a extrémistických myšlienok.“ Útok pred Teplárňou v Denníku SME preto prepájali od začiatku s nenávistným motívom, a obeť útoku označovali aj vo vzťahu k LGBTQ+ komunite.

V Novom Čase sa redaktori vyjadrili na adresu útočníka odsudzujúco, pričom v súvislosti s jeho motívom ihneď narábali s označeniami ako „nenávisť“ a teroristický útok na Zámockej označili „strašným, dlhodobou plánovaným činom fanatika.“ O útočníkovi v Novom Čase píše aj ako o „chladnokrvnom vrahovi“. V spojitosti s obeťami útoku redaktori písali o LGBTQ+ komunite, pričom udalosť spájali aj s nenávisťou spoločenskou rétorikou a napríklad píše, že „vina padá aj na štát a politikov, ktorí šíria nenávisť voči týmto ľuďom.“ Udalosť označujú aj slovným spojením „šialený masaker“, „krvavý masaker“, „chladnokrvná poprava“, či „beštiálna strelba“. V Novom Čase krátko po vražde uviedli profily oboch obetí – Juraja a Matúša, a venovali priestor tomu, aby predstavili obe obeť cez slová ich priateľov.

V médiu Plus 1 Deň taktiež pripisujú teroristickému útoku na Zámockej jednoznačnú spojitosť s nenávisťou. Píše o „nenávisti voči LGBTI komunite“, útok popisujú ako „krvavú drámu“, ale aj „brutálny čin.“ V súvislosti s útočníkom a jeho pozadím píše aj o jeho „nenávisťnom“, „hrozivom“ či „extrémistickom“ manifeste voči LGBTQ+ komunite. Kaviareň Tepláreň označujú aj slovným spojením „gej klub“. V súvislosti s útokom redaktori píše o „spáchaní hrozivého skutku“, a uvádzajú, že pozadie útočníka je „zarážajúce“, pričom reagujú na jeho extrémistické vyjadrenia na sociálnych sieťach.

V oblasti vyjadrení verejných predstaviteľov a kvalitatívnej obsahovej analýzy týchto vyjadrení uverejnených na sociálnej sieti Facebook, sa jedná už o rozmanitejšie formy reakcií na teroristický čin na Zámockej.

Zuzana Čaputová, prezidentka Slovenskej republiky bezprostredne po vražde napísala viacero vyjadrení. V prvom dlhšom vyjadrení označuje obeť teroristického útoku ako „nevinné obeť“. Teroristický čin spája priamo s nenávisťou proti LGBTQ+ komunite a ospravedlňuje sa „ľuďom z LGBTI

komunity“, pričom apeluje na prijatie spoločenskej zodpovednosti za výroky proti LGBTQ+ komunite. Píše o tom, že „slová sú zbraň“, a prepája teroristický čin s tým, že politici na Slovensku dlhodobo „zapĺňajú priestor nenávisťou.“ O vražde v Teplárni píše ako o „strelbe v bratislavskej kaviarni, kde sa schádzali najmä ľudia z komunity LGBTI“, a udalosť označuje ako „trestný čin z nenávisti k menšine.“ V ďalšom vyjadrení sa vyjadruje priamo k LGBTQ+ komunite, a ospravedlňuje sa slovom „prepáčte“ pričom zdôrazňuje, že ju „mrzí, že naša spoločnosť nedokázala ochrániť vašich blízkych,“ a že sa niektorí z LGBTQ+ komunity nemôžu cítiť na Slovensku „bezpečne“ a „prijato“.

Boris Kollár, druhý najvyšší ústavný činiteľ – predseda parlamentu a zároveň predseda politickej strany SME RODINA, sa k teroristickému útoku v Teplárni vyjadril len jedenkrát a stručne. Vo svojom vyjadrení udalosť označil ako „dvojnásobnú vraždu mladých ľudí“, a v súvislosti s tým napísal, že ju „odsudzuje“. V súvislosti s útokom napísal, že bol „nenávisť“. Avšak nespomenul, že sa jednalo o cielene namierený útok proti LGBTQ+.

Eduard Heger, tretí najvyšší ústavný činiteľ – premiér, vo svojom prvom stručnom vyjadrení útok odsúdil a nazval ho „formou extrémizmu“. Obete teroristického útoku najprv nazval obeťami kvôli „svojmu spôsobu života.“ Za označenie príslušnosti k LGBTQ+ komunite ako „spôsob života“ bol následne verejne kritizovaný, a preto sa krátko po prvom výroku ospravedlnil za použité slovné spojenie, a obeť už označil ako členov „LGBTQ+ komunity,“ pričom zdôraznil, že je „absolútne neakceptovateľné“ aby bol ktokoľvek „s inou sexuálnou orientáciou“ napádaný.

Vyhlásenie zvyšných predsedov a predsedníčok politických strán v parlamente (OĽANO, SMER-SSD, ĽSNS, SAS, ZA ĽUDÍ) je rôznorodé. V najsilnejšej a najviac zastúpenej strane v parlamente – v OĽANO, uviedol jej

predseda, Igor Matovič v súvislosti s teroristickým činom v úplnom úvode svojho statusu, že obeť boli „dvaja nevinní ľudia“ a motív bol ten, „že boli iní“. Motív teroristického útoku nazval taktiež názvom „móda nenávidieť“, a útočníka označil, že bol na „piedestáli morálnej nadržanosti“. Následne sa vo svojom dlhom vyjadrení na Facebooku venoval nenávisti proti všetkým ostatným skupinám v spoločnosti. Tragédiu spája s obdobím jeho vlády, kedy podľa Matoviča po „dva a pol roku burcovania nenávisti“ nastal stav, v ktorom sa „celospoločenský pocit frustrácie“ ukázal práve na tejto vražde. Matovič nespája motív vraždy priamo s útokom na LGBTQ+ komunitu, ani nespomína označenie LGBTQ+. V súvislosti s vraždou nadnesene poznamenáva, že „zrazu je normál nenávidieť teplého, lebo je teplý a kresťana, lebo je kresťan“ V závere vyjadrenia nazýva útočníka aj „chladnokrvným strojom schopným zabíjať“, a celkovo sa vyjadruje odsudzujúco, pričom venuje podstatnú časť obhajobe seba, a spomínaniu iných nenávisťných výrokov - k svojej osobe, ku kresťanom, k lekárom, k Ukrajine, atď.

V súvislosti so stranou SMER-SSD uvediem vyjadrenie strany ako takej. Strana vo svojom krátkom vyjadrení po teroristickom čine uviedla, že vníma „smrť mladých ľudí za absolútne zbytočnú,“ a napísali, že sa jedná o „mimoriadne závažný zločin“. V kontexte obeť nepoužili označenie LGBTQ+ a nepovedali, že sa jednalo o násilný čin proti LGBTQ+ komunitě. Predseda strany SMER – SSD Robert Fico nemal k udalosti žiadne vyjadrenie. Strana ĽSNS, ani jej predseda Marián Kotleba (právoplatne odsúdený za extrémizmus), neuviedli bezprostredne po udalosti verejné vyhlásenia v súvislosti s vraždou na Zámockej.

V strane SAS označil predseda strany Richard Sulík udalosť ako „chladnokrvne plánovaný“ či „hrôzostrašný“ čin, obeť označil ako „mladých ľudí“, a odsúdil nenávisť proti LGBTQ+ komunitě, pričom naznačil, že

teroristický čin súvisel s dlhodobými „rôznymi vyhláseniami“ proti LGBTQ+ komunite. V strane ZA ĽUDÍ predsedníčka strany Veronika Remišová označila udalosť ako „následok nenávisti“, či „neospravedlniteľný akt zločinu z nenávisti“, a napísala, že to je dôsledkom delenia spoločnosti na „my a oni“. Motívy vraždy označila ako „hradby fóbie a vzájomnej nevraživosti“, a zdôraznila, že „Slovensko patrí všetkým, bez ohľadu na rozdiely.“ V súvislosti s obeťami teroristického útoku nespomenula, označenie LGBTQ+.

Som si vedomý metodologického obmedzenia a veľmi úzkej vzorky výskumných dát, avšak myslím si, že i na tejto vzorke dát je možné vidieť a analyzovať vplyv stigmatizácie vo väčšinovej spoločnosti v súvislosti s reakciou na teroristický čin na Zámockej. V oblasti troch najčítanejších médií na Slovensku je zrejmé, že teroristický útok na Zámockej jednoznačne odsudzujú, útočníka pomenovávajú negatívnymi označeniami, a stavajú sa na podporu LGBTQ+ komunity. Avšak, tieto médiá v niektorých článkoch hovoria aj o „nenávistnej rétorike“, a napr. v Novom Čase reagujú vo svojich článkoch aj na dlhodobý spoločenský proces, ktorý sa viaže k stigmatizácii a hanlivému označovaniu LGBTQ+ minority. Je tiež nutné poznamenať, že som analyzoval len tzv. mainstreamové médiá, ktoré majú redakčnú základňu, a nepatria k tzv. „alternatívnym“ médiám. V alternatívnych médiách bola reakcia na tragickú udalosť na Zámockej často zdržanlivá, prípadne spochybňovala motív útočníka, a reakcie spoločnosti označovala napr. ako „prehnane emotívne“¹⁰⁵.

V oblasti obsahovej analýzy vyjadrení verejných predstaviteľov na Slovensku už môžeme hovoriť o rôznorodých vyjadreniach, pričom niektorí politici – Remišová, Kollár, SMER-SSD, Matovič - sa cielene vyhýbali

¹⁰⁵ vid'. Hlavné Správy. (2022). *Bola vražda na Zámockej naozaj prvoplánovo o LGBT? A čo ak to treba ešte dopovedať?* Navštívené 7. júla 2023, dostupné na: <https://www.hlavnespravy.sk/bola-vrazda-na-zamockej-naozaj-prvoplanovo-o-lgbt-a-co-ak-to-treba-este-dopovedat/2947538>

označeniu obetí ako príslušníkov z LGBTQ+ komunity, a niektorí – Kotleba, Fico - nezverejnili žiadne stanovisko. Jediní politici, ktorí vo svojom vyjadrení priamo reagovali na súvislosť medzi dlhodobou nenávisťou rétorikou na Slovensku, a radikalizáciou, ktorá mala podobu teroristického útoku na Zámockej, bola prezidentka Zuzana Čaputová, a predseda strany SAS Richard Sulík. Ostatní politici sa tejto oblasti buď nedotkli, alebo sa viacej venovali odsúdeniu nenávisťi ako takej. Zároveň je nutné poznamenať, že som sa nevenoval mnohým iným politikom, ktorých vyjadrenia taktiež rezonovali slovenskou spoločnosťou – a dali by sa tiež analyzovať z pohľadu procesov stigmatizácie. Taktiež som sa venoval len tým politickým stranám, ktoré vzišli z parlamentných volieb v roku 2020. I keď je moja výskumná vzorka verejných predstaviteľov v politike pomerne limitovaná, vyššie spomínané výroky sa dostali k mnohým ľuďom, a rezonovali slovenskou spoločnosťou, a dá sa povedať, že títo politici boli volení státisícmi voličov, takže do istej miery reprezentujú hlas ľudu.

V oblasti procesov stigmatizácie by sa tak dalo aj na tejto limitovanej vzorke dáť hovoriť o procesoch stigmatizácie v Slovenskej spoločnosti. Vo vyjadreniach je u niektorých politikov možné vidieť neochotu, či zdržanlivosť pri zdôraznení spojitosti teroristického činu na Zámockej a cieľenou nenávisťou proti LGBTQ+ komunite. Taktiež je možné vidieť niektoré označenia, ktoré používajú politici v súvislosti s LGBTQ+ komunitou bezprostredne po tom, čo sa stala táto vražda – napr. Igor Matovič, predseda najsilnejšej politickej strany OĽANO, nepoužíva označenie LGBTQ+, ale označenie „teplí“ alebo „iní“, a niektorí politici používajú len označenie „obete“, prípadne sa nevyjadria vôbec. V súvislosti s označením Igora Matoviča by sa dalo hovoriť o procese stigmatizácie, nakoľko hovorí že obeť „boli iné“, pričom nevieme, čo týmto označením presne myslel. Akú identitu človeku prisudzujeme, keď povieme, že je „iní“? V tomto smere by som odkázal na tretiu kapitolu mojej práce a na

Yarhousa a jeho rozbor psychosociálnej identity v kontexte vplyvu rôznych označení na vývoj identity a na proces znútornej hanby u stigmatizovaného jedinca. Taktiež by sa v kontexte tohto označenia dalo hovoriť o určitých osobnostných rysoch, ktoré človeku prisudzujem na báze sociálnej kategorizácie a predsudkov, a otázka znie – čo všetko u Igora Matoviča predstavuje „inakosť“, a čo týmto pojmom vyjadruje? V oblasti procesov stigmatizácie je taktiež možné pozorovať reakcie na dlhodobý proces v slovenskej spoločnosti. Napr. prezidentka SR Zuzana Čaputová sa opakovane ospravedľňuje za to, že priestor na Slovensku politici dlhodobo „zaplňajú nenávisťou“, čo môže z hľadiska teoretickej časti v predošlých kapitolách priamo súvisieť s postupnou radikalizáciou tak, ako to popisuje Allport v jednotlivých škálach predsudkov a ich prejavov – pričom posledný prejav je práve snaha o likvidáciu stigmatizovanej skupiny. Veronika Remišová zase spomína delenie spoločnosti na „my a oni“, ktoré predchádzalo vražde dvoch členov LGBTQ+ komunity, čo sa zase spája s dôrazom Tajfela či Goffmana, ktorí hovoria o sociálnom vylúčení, ktoré je výsledkom sociálnej kategorizácie a deleniu spoločnosti na základe určitých charakteristík, pričom Goffman tento proces prepája aj s procesom stigmatizácie.

VII. Zdroje:

Aktuality.sk. (2022). *Roman Samotný: Morálka či hodnoty musia byť súčasťou vzdelávania. Na školách to však chýba (rozhovor)*. Navštívené 4. júla 2023, dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/x1MVs4d/roman-samotny-moralka-ci-hodnoty-musia-byt-sucastou-vzdelavania-na-skolach-to-vsak-chyba-rozhovor/>

Hlavné Správy. (2022). *Bola vražda na Zámockej naozaj prvoplánovo o LGBT? A čo ak to treba ešte dopovedať?* Navštívené 7. júla 2023, dostupné na: <https://www.hlavnespravy.sk/bola-vrazda-na-zamockej-naozaj-prvoplanovo-o-lgbt-a-co-ak-to-treba-este-dopovedat/2947538>

HNonline.sk. (2023). *Nenávisť voči LGBTI+ komunitě šíria aj slovenskí*

politici. Pozrite si tie najhoršie výroky, ktoré vypustili z úst. Navštívené 7. júla 2023, dostupné na:

<https://braine.hnonline.sk/notsorry/news/spolocnost/slovensko/96046032-nenavist-voci-lgbti-komunita-siria-aj-slovenski-politici-pozri-sitie-najhorsie-vyroky-ktore-vypustili-z-ust>

Inakost.sk. (2017). *Celoslovenský LGBT prieskum: správa o výsledkoch*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://inakost.sk/sprava-z-celoslovenskeho-lgbt-prieskumu-2017/>

Inakost.sk. (2023). *Čo robíme*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://inakost.sk>

International Press Institute. (2023). *IPI launches report on media capture in Slovakia: A story of fragile pluralism, media resilience and the struggle against corruption*. Navštívené 3. júla 2023, dostupné na: <https://ipi.media/ipi-launches-report-on-media-capture-in-slovakia-a-story-of-fragile-pluralism-media-resilience-and-the-struggle-against-corruption/>

International Press Institute. (2023). *Our Work*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: <https://ipi.media/>

RTVS. (2022). *Politici odsúdili tragédiu na Zámockej aj jej motív. Slová sú zbraň, hovoria*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na:

<https://spravy.rtvsk.sk/2022/10/politici-odsudili-tragediu-na-zamockej-aj-jej-motiv-slova-su-zbraň-hovoria/>

SITA. (2021). *Na Slovensku sa hlási k homosexuálnej orientácii 26 percent ľudí, viacerí zažili obťažovanie či útoky*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://sita.sk/na-slovensku-sa-hlasi-k-homosexualnej-orientacii-26-percent-ludi-viaceri-zazili-obtazovanie-ci-utoky/>

SME.sk. (2023). *Slovensko sa mení k horšiemu. Čo ukázal nový prieskum o LGBTI ľuďoch?* Navštívené 5. júla 2023, dostupné na:

<https://domov.sme.sk/c/23123846/slovensko-sa-meni-k-horsiemu-co-ukazal-novy-prieskum-o-lgbti-ludoch.html>

SME.sk. (2022). *Útočník zastrelil v Bratislave dvoch ľudí. Zvažuje sa aj nenávisťný motív*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/23032145/strelba-bratislava-zamocka.html>

SME.sk. (2020). *Výsledky parlamentných volieb 2020*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: <https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2020/vysledky>

Startitup. (2021). *Slovensko je epicentrum netolerancie k LGBTQ. Kedy sa konečne posunieme do 21. storočia ako iné európske krajiny?*

Navštívené 4. júla 2023, dostupné na:

<https://www.startitup.sk/slovensko-je-epicentrum-netolerancie-k-lgbtq-kedy-sa-konecne-posunieme-do-21-storocia-ako-ine-europske-krajiny/>

Startitup. (2022). Vrah sa v noci fotil a na svoj čin bol hrdý. Pred streľbou

na Zámockej ulici zverejnil manifest. Navštívené 7. júla 2023, dostupné na:

<https://www.startitup.sk/vrah-sa-v-noci-fotil-a-na-svoj-cin-bol-hrdy-pred-strelbou-na-zamocnej-ulici-zverejnil-manifest/>

4.3 Zhrnutie kapitoly

V štvrtej kapitole som sa zamerail na kvalitatívnu obsahovú analýzu mediálnych dát a vyhlásení verejných predstaviteľov na Slovensku, pričom mojim cieľom bolo prepojiť tieto dáta s teoretickou časťou mojej bakalárskej práce, a ukázať spojitosť medzi procesom stigmatizácie v spoločnosti a reakcií, ktoré boli uverejnené bezprostredne (tri dni) po teroristickom čine na Zámockej. V súvislosti s tým som sa venoval analýze troch najčítanejších médií na Slovensku a spôsobu, akým informovali o udalosti na Zámockej v kontexte označenia udalosti, obetí z LGBTQ+ komunity a páchatel'a. Rovnako som sa venoval analýze hlavných verejných predstaviteľov na Slovensku – troch najvyšších ústavných činiteľov, a predsedov a predsedníčok politických strán, ktoré boli do parlamentu zvolené v posledných parlamentných voľbách. V závere podkapitoly 4.2 uvádzam v diskusii a závere moje pozorovanie, že proces stigmatizácie by sa dal určiť vo výskumných dátach buď priamym spôsobom – napr. neochotou a zdržanlivosťou pri označení obetí ako členov LGBTQ+ komunity, alebo nevyjadrením sa k tejto udalosti, (i keď zasiahla celý mediálny priestor na Slovensku), alebo prípadne špecifickými označeniami LGBTQ+ komunity (napr. „teplí,“ alebo „iní“). Zároveň by sa dalo hovoriť o tom, že viaceré mediálne články a vybrané osobnosti z politického spektra reagovali na proces stigmatizácie v spoločnosti, ktorý predchádzal teroristickému činu zameranému na likvidáciu LGBTQ+ komunity. V záujme

komplexnejšej reflexie procesu stigmatizácie LGBTQ+ komunity na Slovensku by som odporučil určiť si dlhší časový úsek – napr. jeden mesiac, na ktorom sa dajú pozorovať viaceré vyjadrenia zo strany verejných predstaviteľov na Slovensku, a taktiež analyzovať aj videozáznamy a rôzne rozhovory, ktoré v tomto čase vychádzali v rôznych médiách a na ktorých je dobre viditeľná reflexia procesu stigmatizácie v slovenskej spoločnosti „pred“ a „po“ teroristickom útoku na Zámockej. Taktiež by som v záujme komplexnejšieho porozumenia problematiky stigmatizácie LGBTQ+ komunity na Slovensku odporučil sledovať viaceré vyjadrenia priamo z prostredia LGBTQ+, nakoľko sa po vražde na Zámockej viacero verejných osobností (nie len z prostredia politiky) zúčastňovalo v mediálizovaných rozhovoroch a diskusiách, a popisovali svoje skúsenosti z pohľadu minoritnej spoločnosti v oblasti stigmatizácie.

5. Záver

V tejto práci som sa zaoberal vplyvom stigmatizácie na LGBTQ+ minoritu, a analyzoval som jednotlivé procesy, ktoré sa odohrávajú v majoritnej a minoritnej spoločnosti v súvislosti s procesom stigmatizácie. Jednotlivé pojmy som predstavil najmä cez prínos Henriho Tajfela, Gordona W. Allporta, Ervinga Goffmana a Marka A. Yarhousa. Tiež som sa zaoberal reflexiou teroristického činu na Zámockej z pohľadu procesov, ktoré sa v spoločnosti voči LGBTQ+ minorite odohrávajú.

Cieľom mojej práce bolo predstaviť základné pojmy, ktoré sa viažu k procesu stigmatizácie z pohľadu sociálnej psychológie a vývojovej psychológie, a analyzovať tieto pojmy aj v kontexte tragických udalostí, ktoré sa v súvislosti s LGBTQ+ menšinou odohrali na Slovensku, so snahou ukázať spojitosť medzi procesmi stigmatizácie a postojmi v slovenskej spoločnosti.

V práci som len okrajovo spomenul mnohé komplexné pojmy, pričom viacerým z týchto pojmov som venoval len veľmi obmedzený priestor, no zameral som sa na zdôraznenie ich podstaty v súvislosti s témou mojej bakalárskej práce.

Môj praktický prínos k danej téme predstavuje kapitola č. 4, ktorá sa venuje kvalitatívnemu výskumu – obsahovej analýze mediálnych článkov a vyjadrení vybraných verejných predstaviteľov Slovenska v súvislosti s teroristickým útokom na Zámockej ulici v Bratislave v októbri 2022. Výsledky kvalitatívneho výskumu ako aj analýza jednotlivých dát v kontexte reflexie spoločenských procesov v oblasti stigmatizácie, sú podrobne popísané v podkapitole 4.2.

Jednotlivé poznatky a vedomosti, ktoré som pri písaní tejto práce nadobudol, sa dajú prepojiť s hlavnou motiváciou ktorú popisujem v úvode práce – a síce so sociálnou prácou s menšinami. Pokiaľ vieme identifikovať jednotlivé procesy, ktoré sa v spoločnosti odohrávajú na úrovni sociálnej psychológie a sociológie, a porozumieme vplyvom, ktoré majú na psychosociálny vývoj jednotlivca, potom budeme môcť adresne reflektovať potreby marginalizovaných menšín a komunít, ale taktiež byť pozornejšími k rôznym spoločenským prejavom, ktoré súvisia s procesom stigmatizácie menšín a zraniteľných skupín. Ďalším rozvinutím tejto práce by mohla byť aplikácia teórie nie len do prostredia LGBTQ+ komunity, ale aj do ostatných marginalizovaných menšín, ktoré sa v našej spoločnosti nachádzajú. Taktiež by to mohlo byť bližšie porozumenie jednotlivým prístupom, ktoré sa dajú efektívne využiť v kontexte odstraňovania stigmatizácie z majoritnej spoločnosti, ale taktiež v procese odstraňovania negatívnych následkov na členov stigmatizovanej minority.

Na záver tejto práce priložím svoju krátku reflexiu, v ktorej budem vychádzať aj zo Zygmunta Baumana. Myslím si, že to akým spôsobom sa v spoločnosti správame k menšinám a k ohrozeným skupinám je dobrým ukazovateľom toho, aké hodnoty ako spoločnosť zastávame. Citlivosť voči postaveniu akejkoľvek minority v spoločnosti odráža citlivosť toho, ako sa majoritná spoločnosť správa voči slabým – „tým najmenším“¹⁰⁶ na okraji. Procesy ktoré som v bakalárskej práci opisoval sa neaplikujú na slovenskú spoločnosť ako na celok, avšak dali by sa identifikovať u mnohých z nás v menšej alebo väčšej miere. Preto je dôležité si uvedomovať, že svojim premýšľaním o tých druhých sa môžeme nachádzať práve v konkrétnom štádiu procesu stereotypizácie, v ktorom si stavíme bariéry a svet delíme na iluzórnu kategóriu „My a oni“. Je neprípustné, aby akákoľvek menšina pociťovala stres a napätie zo svojej existencie len kvôli tomu, že sa svojou inakosťou odlišuje od väčšiny. V kontexte postavenia LGBTQ+ komunity je preto dôležité si predstaviť v konkrétnej situácii nás samých – aké by to bolo, keby zradikalizovaný jedinec zavraždil niekoho z našej sociálnej skupiny len kvôli tomu, že mala dotyčná osoba určité vlastnosti, ktoré ju odlišovali od väčšinovej spoločnosti?

Moju bakalársku prácu by som chcel ukončiť premostením do knihy Zygmunta Baumana s názvom *Cizinci před branami*¹⁰⁷, v ktorej Bauman píše o nutnosti dialógu nasledovné: „Prvou prekážkou na ceste zo vzájomného odcudzenia je odmietanie dialógu: ticho zrodené z neochoty komunikovať,

¹⁰⁶ Medzi „tých najmenších“ sa dajú zaradiť aj marginalizované menšiny, ale aj tvorstvo a svet ako celok, do ktorého patria i zvieratá, ekológia, atď. V tomto kontexte mi napadajú Kristove slová v Mt. 25:40: „Veru, hovorím vám: Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili.“ – Biblia. (2008). *Biblia: slovenský ekumenický preklad: bez deuterokánonických kníh*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť.

¹⁰⁷ Bauman, Z. (2017). *Cizinci před branami*. Cambridge, UK: Polity Press Ltd. ISBN: 978-80-9063-072-7

(...).¹⁰⁸ Pokiaľ je niekto partnerom v dialógu, znamená to, že ani jeden aktér nemá úplnú kontrolu nad situáciou a tak sú obaja aktéri konverzácie vzájomne ovplyvňovaní, nútení kráčať smerom k porozumeniu. Bauman k tomu píše:

„Dokázať, že konverzácia je cesta k vzájomnému porozumeniu, obojstrannej úcte, a nakoniec i dohode (...), môžeme jedine tým, že do nej vstúpime a povedieme ju s úmyslom spoločne prekonať prekážky, ktoré sa v nej skôr či neskôr objavia. (...). Konverzácia zostane cestou k zhode, a vtedy bude cestou (...) k vzájomne prospešnému, na spolupráci založenému sociálnemu spolužitiu (...).“¹⁰⁹

Týmito autorovými slovami by som zakončil moju bakalársku prácu s dodatkom, že jedinou možnosťou ako sa vzťahovať k ľuďom, ku svetu a k tvorstvu, je vychádzať z existenciálneho individualizmu do priestoru komunity, a vzťahovať sa ku svetu na báze svojej osobnej existencie, ktorá zahŕňa nutnosť nazerať na druhých „tvárou v tvár“ – autenticky, a aj cez vlastnú zraniteľnosť a omylnosť. Jedine keď sa naučíme vnímať svet cez osobnú rovinu nášho bytia, budeme schopní vstupovať do vzťahov, ktoré už nebudú delené na tú tragickú kategóriu „My a oni“. Pretože na druhej strane tejto pomyselnéj bariéry stoja ľudia s rovnakými emóciami, s rovnakým prežívaním, a s rovnako hodnotným životom, ako mám ja sám.

¹⁰⁸ Bauman Z. (2017). *Cizinci před branami.*, str. 22.

¹⁰⁹ Bauman Z. (2017). *Cizinci před branami.*, str. 85.

Zoznam literatúry

A. KNIHY

Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků*. Praha, ČR: Nakladatelství Prostor. ISBN: 80-7260-125-3

Bauman, Z. (2017). *Cizinci před branami*. Cambridge, UK: Polity Press Ltd. ISBN: 978-80-9063-072-7

Beauvoir, S. D. (1974). *The second sex*. New York: Vintage Books. ISBN: 978-03-9471-227-7

Biblia. (2008). *Biblia: slovenský ekumenický preklad: bez deuterokánonických kníh*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť.

Brown, R. (2020). *Henri Tajfel: Explorer of Identity and Difference*. Milton Park, UK: Routledge. ISBN: 978-11-3858-981-0

Brown, R., & Gaertner, S. L. (2003). *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Oxford, UK: Blackwell Publishers Ltd. ISBN: 978-06-3121-062-7

DeVito, J. A. (2008). *Základy mezilidské komunikace*. Praha, ČR: Vydavatelství Grada. ISBN: 8024720180

Goffman, E., & Prášek, T. (2003). *Stigma: Poznámky K Problému Zvládnání Narušené identity*. Praha, ČR: Sociologické nakladatelství. ISBN: 978-80-8642-921-2

Kočalka, M. (2021). *Koncept identity u lidí s homosexuální orientací v evangelikálním prostředí*. Praha, ČR: Evangelikální teologický seminář

Maziniová, J. M. (2018). *Cigánka*. Bratislava, SR: Centrum environmentálnej a etickej výchovy ŽIVICA. ISBN: 978-80-2283-036-2

Scheck, S. (2014). *The Stages of Psychosocial Development According to Erik H. Erikson*. Mníchov, Nemecko: GRIN Publishing. ISBN: 978-36-5683-770-1

Tajfel, H. (1995). *Sociálna psychológia menšín*. Bratislava, SR: MRG-Slovakia. ISBN 809-67-1691-3

Yarhouse, M. A., Dean, J. B., Stratton, S. P., & Lastoria, M. (2018). *Listening to sexual minorities: A study of faith and sexual identity on Christian college campuses*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press. ISBN: 978-08-3082-862-3

Yarhouse, M. A., & Erica S. N. Tan. (2004). *Sexual identity synthesis: Attributions, meaning making and the search for congruence*. Maryland, USA: University Press of America. ISBN: 978-0761829843

Yarhouse, M. A., & Hill, W. (2013). *Understanding sexual identity: A resource for youth ministry*. Grand Rapids, Michigan: Zondervan. ISBN: 978-03-1051-618-7

B. AKADEMICKÉ ČLÁNKY

Brown, R. (2002). *Henri Tajfel's 'cognitive aspects of prejudice' and the psychology of bigotry*. *British Journal of Social Psychology* [online], 41(2), 195–198 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1348/014466602760060183>

Dumont, K., & Louw, J. (2009). *A citation analysis of Henri Tajfel's work on intergroup relations*. *International Journal of Psychology* [online], 44(1), 46–59 [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/00207590701390933>

Yarhouse, M. A., Brooke, H. L., Pisano, P., & Tan, E. S. N. (2005). *Project inner compass: Young adults experiencing sexual identity confusion*. *Journal of Psychology and Christianity*, 24(4), 352–360. Dostupné z: <https://psycnet.apa.org/record/2006-01090-007>

Yarhouse, M. A., & Johnson, V. R. (2013). *Shame in Sexual Minorities: Stigma, Internal Cognitions, and Counseling considerations*. *Counseling and Values*, 58(1), 85–103. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2013.00027.x>

C. ELEKTRONICKÉ ZDROJE

American Psychological Association. (2018). *Understanding sexual orientation and homosexuality*. Navštívené 23. júna 2023, dostupné na: <https://www.apa.org/topics/lgbtq/orientation>

DennikN. (2020). *Bihariová o kampani: Som žena, Rómka a ešte aj liberálka. Taká kombinácia kole oči*. Navštívené 23. júna 2023, dostupné na: <https://dennikn.sk/1767990/bihariova-z-ps-chcem-byt-viac-ako-splnomocnenkyna-pre-romsku-mensinu/>

Erikson Institute. (2023). *Erik H. Erikson*. Navštívené 24. júna 2023, dostupné na: <https://www.erikson.edu/about/history/erik-erikson/>

European Association of Social Psychology. (2023). *About the Association*. Navštívené 29. júna 2023, dostupné na: <https://www.easp.eu/>

Harvard University. (2023). *Department of Psychology: Stanley Milgram*. Navštívené 29. júna 2023, dostupné na: <https://psychology.fas.harvard.edu/people/stanley-milgram>

Harvard University. (2023). *Gordon W. Allport*. Navštívené 29. júna 2023, dostupné na: <https://psychology.fas.harvard.edu/people/gordon-w-allport>

History. (2019). *Gay Conversion Therapy's Disturbing 19th-Century Origins*. Navštívené dňa 25. júna 2023, dostupné na: <https://www.history.com/news/gay-conversion-therapy-origins-19th-century>

History. (2023). *Gay Rights*. Navštívené 25. júna 2023, na <https://www.history.com/topics/gay-rights/history-of-gay-rights>

Inakost.sk. (2017). *Celoslovenský LGBT prieskum: správa o výsledkoch*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://inakost.sk/sprava-z-celoslovenskeho-lgbt-prieskumu-2017/>

Omediach.com. (2022). *Arcibiskup Orosch šíri konšpirácie o tom, či obeť zo Zámočkej boli nevinné*. Navštívené 4. júla 2023, dostupné na: <https://www.omediach.com/hoaxy/23782-arcibiskup-orosch-siri-konspiracie-o-tom-ci-obete-zo-zamockej-boli-nevinne>

Oxford Reference. (2023). *Erving Goffman*. Navštívené 2. júla, dostupné na: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095857824>

Oxford Research Encyclopedias. (2017). *Identity Development in Adolescence and Adulthood*. Navštívené 27. júna 2023, dostupné na: <https://oxfordre.com/psychology/display/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-54;jsessionid=2213F25B6D0909436FBE8A77419E429B>

Psychology Today. (2023). *Adolescence*. Navštívené 18. júna 2023, dostupné na: <https://www.psychologytoday.com/us/basics/adolescence>

Scitanie.sk. (2023). *Sčítanie obyvateľov domov a bytov*. Navštívené 5. júla 2023, dostupné na: <https://www.scitanie.sk/>

Sefton Sexual Health Service. (2023). *What does LGBTQ+ stand for?* Navštívené 23. júna 2023, dostupné na: <https://www.seftonsexualhealth.nhs.uk/lgbtqi/what-does-lgbtq-stand-for/>

SimplyPsychology. (2023). *Stereotypes in Psychology: Definition & Examples*. Navštívené 2. júla, dostupné na: <https://www.simplypsychology.org/katz-braly.html>

SME.sk. (2018). *Rok 2015: Slovensko sa pri utečencoch stretlo so svetom. Prepadlo*. Navštívené 6. júla, 2023. Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/20721808/rok-2015-slovensko-sa-pri-utecencoch-stretlo-so-svetom-prepadlo.html>

SME.sk. (2020). *Výsledky parlamentných volieb 2020*. Navštívené 2. júla, dostupné na: <https://volby.sme.sk/parlamentne-volby/2020/vysledky>

Sociologická Encyklopedie. (2020). *Labelling*. Navštívené 6. júla, 2023. Dostupné na: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Labelling>

Sociologická Encyklopedie. (2017). *Menšina*. Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. Navštívené 18. júna 2023, dostupné na: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Men%C5%A1ina>

Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2019). *Hannah Arendt*. Navštívené 30. júna 2023, dostupné na: <https://plato.stanford.edu/entries/arendt/>

Stanford Encyclopedia of Philosophy. (2023). *Simone de Beauvoir*. Navštívené 3. júla 2023, dostupné na: <https://plato.stanford.edu/entries/beauvoir/>

The Guardian. (2017). *Zygmunt Bauman obituary*. Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www.theguardian.com/education/2017/jan/15/zygmunt-bauman-obituary>

United Nations. (2023). *Universal Declaration of Human Rights*. Navštívené 29. júna, dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/universal-declaration-of-human-rights>

Wheaton College. (2023). *Faculty Profiles: Mark Yarhouse, Psy.D.* Navštívené 25. júna 2023, dostupné na: <https://www.wheaton.edu/academics/faculty/mark-yarhouse/>

Prílohy

Príloha č. 1: Použité kódy

Názov	Podnázov
Postoj k LGBTQ+	Kategória
Vyjadrenie k obetiam streľby - Jurajovi a Matúšovi	Podkategória
Vyjadrenie k LGBTQ+ komunite ako celku	Podkategória
Opis spoločenských udalostí	Kategória
Označenie nenávisťnej rétoriky v spoločnosti	Podkategória
Označenie polarizácie v spoločnosti	Podkategória
Postoj k útočníkovi Jurajovi K.	Kategória
Odsudzujúci postoj k útočníkovi	Podkategória
Neutrálny alebo iný postoj k útočníkovi	Podkategória
Opis udalosti na Zámockej	Kategória
Informačný opis	Podkategória

Názov	Podnázov
Označenie teroristického činu negatívnymi termínmi	Podkategória
Označenie teroristického činu neutrálnymi termínmi	Podkategória

Príloha č. 2: Použité zdroje na kvalitatívnu obsahovú analýzu

Cas.sk. (2022). *Juraj († 27) a Matúš († 23) sa stali obeťami chladnokrvnej popravy: Slová ich kamarátov vám zlomia srdce*. Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/2727445/juraj-27-a-matus-23-sa-stali-obetami-chladnokrvnej-popravy-slova-ich-kamaratov-vam-zlomia-srdce/4/>

Cas.sk. (2022). *Krvavá strelba na Zámockej ulici: Odhalili motív šialeného masakru?!* Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/2727097/krvava-strelba-na-zamockej-ulici-odhalili-motiv-sialeneho-masakru/>

Cas.sk. (2022). *Obete strelby v bare oplakáva celé Slovensko, ľudia ihneď reagujú: Pochod v Bratislave!* Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/2727231/obete-strelby-v-bare-oplakava-cele-slovensko-ludia-ihned-reaguju-pochod-v-bratislave/>

Facebook.com. (2022). *Boris Kollár*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=655326679284279&set=a.400444381439178&type=3&ref=embed_post

Facebook.com. (2022). *Eduard Heger*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: <https://www.facebook.com/premier.sr/posts/665508905139164/>

Facebook.com. (2022). *Igor Matovič*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: https://www.facebook.com/igor.matovic.7/posts/10224664074961756?ref=embed_post

Facebook.com. (2022). *SMER – SSD*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: https://www.facebook.com/smersd/posts/413180031002505?ref=embed_post

Facebook.com. (2022). *Veronika Remišová*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=651347296348887&set=a.397816258368660&type=3&ref=embed_post

Facebook.com. (2022). *Zuzana Čaputová*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=661053225378050&set=a.407682584048450&type=3&ref=embed_post

Facebook.com. (2022). *Zuzana Čaputová*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: https://www.facebook.com/zcaputova/posts/661053252044714?ref=embed_post

Plus7dni.sk. (2022). *AKTUÁLNE Strel'ba v centre Bratislavy: Strelca našli MŔTVEHO! MRAZIVÉ slová svedka plné hrôzy*. Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www1.pluska.sk/krimi/hrozivy-vecer-bratislave-centre-mesta-zastrelili-muza-pachatel-neho-vraj-cakal>

Plus7dni.sk. (2022). *FOTO Chlapec, ktorý strieľal, je MŔTVY. Policajti zabezpečili byt, kde býval: ŠOKUJÚCE zistenia*. Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www1.pluska.sk/krimi/strelca-nasli-mrtveho-policajti-zabezpecili-byt-kde-chlapec-byval-sokujuce-zistenia>

Plus7dni.sk. (2022). *Politici reagujú na strel'bu: Začalo to vyhláseniami proti LGBTI komunite a skončilo vraždou*. Navštívené 6. júla 2023, dostupné na: <https://plus7dni.pluska.sk/domov/politici-reaguju-strelbu-zacalo-to-vyhlaseniami-proti-lgbti-komunite-skoncilo-vrazdou/8>

Plus7dni.sk. (2022). *Študenti prišli o MILOVANÉHO spolužiaka, FOTO plné bolesti: Takto to vyzerá na mieste TRAGÉDIE!* Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://www1.pluska.sk/krimi/studenti-prisli-milovaneho-spoluziaka-foto-plne-bolesti-takto-to-vyzera-mieste-tragedie>

SME.sk. (2022). *V centre Bratislavy sa uskutoční spomienková akcia na obeť strel'by*. Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/23033508/v-centre-bratislavy-sa-uskutocni-spomienkova-akcia-na-obete-strelby.html>

SME.sk. (2022). *Pravdepodobným motívom strel'by v Bratislave bola nenávisť, útočník obeť zrejme nepoznal*. Navštívené 5. júla, dostupné na:

<https://domov.sme.sk/c/23032531/policia-zistuje-motiv-pachatela-strelby-v-bratislave-podrobnosti-zverejnit-nemoze.html>

SME.sk. (2022). *Útočník z Bratislavy je mŕtvy. Pred útokom zverejnil manifest proti Židom a LGBTI ľuďom.* Navštívené 5. júla, dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/23032335/strelba-bratislava-teplaren-lgbti-utok-policia.html>